

ქ. 1963
2

თავად. ჰიპოთურის განყოფილ. გამოცემა № 1

გაქცეა - ფშაქეელა

საქმი

სახეგაწევილო სეზაქი

რედა სურათით და ავტორის მუქლე ბიოგრაფიით.

- 1. სათაგური.
- 2. რეგორ განდენ
- ბუები ქვეყანაზე.
- პ. ბუნების წაადრე.

ბილისი, ბ. ქილაძის სტამბა, ველიამინოვის ქ. № 6-8

ვაჟა - თშაველი

საქ

სამი

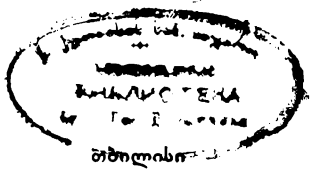
საყმაწვილო ამბავი

რვა სურათით და ავტორის მოკლე ბიოგრაფიით

წიგნსაცემი

1963

1. სათაგური.
2. როგორ გაჩნდნენ ბუები ქვეყანაზე.
3. ბუნების წიაღზე.

ბ. ძილადის სტამბა, კველიამინოვის ქ. № 6
1911 წ.

ვაჟა-ფშაველა

გაქა-ფშაკელა

(ლუკა რაზიკაშვილი)

დაიბადა 1861 წ. სოფელ ჩარგალში (ფშავში, თიანეთის მაზრაში). მისი მამა, პავლე რაზიკაშვილი, მღვდელი იყო. მან თავისი შვილი ლუკა მიაბარა თფილისის სასულიერო სასწავლებელში. როდესაც მესამე კლასში გადავიდა, მაშინ ვაჟამ თავი მიანება სასულიერო სასწავლებელს და შევიდა გორის სა-ოსტატო სემინარიაში. სემინარიაში ყოფნის დროსვე დაიწყო მან მოთხრობებისა და ლექსების წერა. კურსის დამთავრების შემდეგ ახალგაზდა პოეტი დანიშნეს მასწავლებლად ს. ჩარგალში. ორი წლის შემდეგ ვაჟამ დაანება თავი იქ მასწავლებლობას და წავიდა ქ. პეტერბურგს სწავლის გასაგრძობათ. პეტერბურგში ვაჟა ბევრს კითხულობდა და უნივერსიტეტში (უმალღესი სასწავლებელია) ლექციებსაც (გაკვეთილებს) ისმენდა, მაგრამ სიღარიბემ აიძულა მალე დაბრუნებულიყო სამშობლოში.

აქ ვაჟა ჯერ კერძო ოჯახში იყო მასწავლებლათ და მერე—ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების¹⁾ სკოლაში, სოფ.

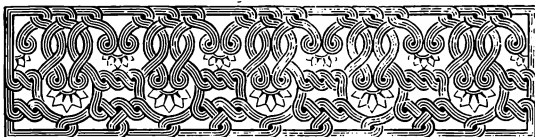
¹⁾ ეს საზოგადოება არსებობს თფილისში. ეხლა ბევრი განყოფილება აქვს საქართველოს სხვადასხვა დაბა-ქალაქებში.

თონეთში (თფილისის გუბერნიაშია). მალე მასწავ-
ლებლობას სრულიად თავი მიანება და ცოლ-შვი-
ლით დასახლდა თავის სოფ. ჩარგალში.

სოფელში ვაჟა-ფშაველა სოფლურ მუშაობას
მისდევს—ხნავს, სთესავს და მხნეობს ისევე, როგორც
სხვა მისი მეზობელი გლეხკაცობა, ხოლო თავისუ-
ფალ დროს ანდომებს მწერლობას.

ი. გ—რი

ს ა თ ა გ უ რ ი

I.

ქალაქიდან ძია ესტატე ღამე-ღა იყო, როცა სახლში მოვიდა. მეორე დღეს შობა თენდებოდა: ძალზე მოერეკებოდა შინისკენ ესტატე თავის „მერანს“,¹⁾ რომ შობა დღეს საკუთარ ოჯახში ყოფილიყო. „მერანიც“ თავს როდი ზოგავდა: მოძუნძულვება გაყინულ გზაზე და, როგორც მოხუცი ყავარჯენს, ისე მოაბაკუნებდა დაუძლოურებულს ფეხებს; ყურებს, თითქოს დაჰტვრევიაო, უხეირად ატლაკუნებდა²⁾. სიბერე ძნელია, გმირს როსტომსაც კი³⁾ მოჰრევიაო, ნათქვამია, და, რასაკვირველია, ესტატეს მერანი დაეუძლოურებინა. პატრონი მაინც დღესაც გაყიდვას არ უპირობდა, თუმც მისი ცხენი ოცს წელს გადაცილებული იყო და მუშტარიც ბევრი ჰყვანდა. ვინ იყვნენ, თუ იცით, ესტატეს მერნის მუშტრები? წვრილი მოვაჭრენი: ჩარჩები, ქათამკვერცხის, წვრილმანის მყიდველ-გამყიდველნი, რომელნიც სუნით დაეძებენ იაფ-ფასიან საქონელს ცო-

1) მერანი—თოხარიკი, იორღა ცხენი.

2) ტარების დროს აქნევდა. (აქ დაკინვითაა).

3) ზღაპრული გმირი.

ტა ხნობით ხელის მოსანაცვლებლად. მაგრამ ეს ტატე დიდს უარზე იდგა:—ჩემი ცოცხალი თავით მერანს ვერ მოვიშორებ, დიდი ამაგი აქვს ჩემზედ; აქაო და დაბერდაო, ამიტომ ავილო და ჩარჩებს ჩავუვდლო ხელში, რომ ტყავი გააძრონ? ბებერი ვარ, მაშ ჩამსვით გოდორში და დამაგორეთ კლდეზე! ეგ არის თქვენი სამართალი?! გაყიდვა არ შეიძლება: უნდა ჩემს ხელში მოკვდეს!—ამ პასუხით ისტუმრებდა ესტატე ყველა მუშტარს.

ძია ესტატე მეტის-მეტი კეთილი, სათნო ადამიანი იყო: იმისაგან წყენა სოფელში პირუტყვისაკი არ მოაგონდებოდა, განაღამც ადამიანს. მხიარული, ლაელაჟა¹⁾, მუდამ მოცინარი, გადაპენტილი სახისა, ოჯახის გაყრაში და მოჩხუბართა შერიგებაში აუცილებელი შუა კაცი იყო და ლხინში—თამადა.

—ჰაა, აბა, შერიგდით,—ეტყოდა ესტატე მოჩხუბრებს:—რა გაჩხუბებთ, თქვე კაი კაცებო, განა სულ ცოცხლები ვიქნებით, ხომ უნდა დავიხოცნეთ?! ეს ჩვენი წუთი სოფელი—წუთია; სიამოვნებით გავატაროთ, იმას რა სჯობია? სისხლი სისხლით არც დაბანილა და არც დაიბანება; სისხლს წყალი დაჰბანს მხოლოდ. აბა, მოდით—პროშტი: ჯერ მემაკოცეთ, მერე ერთმანეთს აკოცეთ; თუ რამ საჩხუბარი გაქვთ, იმას რა სჯობია—დინჯად, მოლაპარაკებით გავათავოთ. მუშტი-კრივით ვის რა გაურიგებია, თქვენ

¹⁾ წითელი ფერის

გაარიგოთ?! ოღონდ შერიგდით, და სადილი ჩემი იყოს.—ესტატეს არც შუაკაცობა მოუცდებოდა და დანაპირებსაც ხელად ასრულებდა. ხელობით სოფლის დალაქი იყო და თავისთვის ტკბილად ცხოვრობდა: ჰქონდა საკუთარი სახლ-კარი, ვენახი, ცოტაოდენი სახნავი მიწა, ერთი თვალი წისქვილიც უბრუნავდა. ძმათმოყვარეს. კეთილს, სათნოს¹⁾, უწყინარს, პურადს, გულადს და ამასთან ხანში შესულს ადამიანს სოფლელებმა ძია ესტატე დაარქვეს. ყველა, დიდი და პატარა, ესტატეზედ ხნიერებიც-კი,—„ძიას“ ეძახდნენ.

ესტატეს ხან და ხან ხუმრობაც უყვარდა. როცა, მაგალითად, ქალაქიდან მოაძუნძულებდა თავის რაშს და გზაში ნაცნობები მიესალმებოდნენ:—ძია ესტატეს გამარჯობა! საიდან? საიდან?

— იერუსალიმიდგანაო, — უპასუხებდა.

ქალაქში მიმდინარს თუ შეეკითხებოდა ვინმე: —საით? საითკენ გაგიწევიაო?

— იერუსალიმშიო, — უპასუხებდა და თან გულიანად იცინოდა:—არა, ეგ ოჯახ-ქორები, რომ მკითხავენ, საით მიემგზავრებიო? როგორ არ იციან, კატის მანძილი საბძელია. არა, თუ არ დაგიშლია, მე და ჩემი ცხენი განჯა-ერევანს²⁾, ტრაპიზონს³⁾ ან

1) მოსიყვარულე, მასიამოვნებელი, კეთილის—მომკმედი.

2) განჯა და ერევანი—ქალაქებია კავკასიაში.

3) ქალაქია ოსმალეთში.

თეირანში!) წავალთ! თუ ჩავალთ, — ქალაქში, სხვაგან
სად უნდა წავიდეთ? ეჰ, განა არ იციან, მაგრამ
ჩვეულებაა, ეგეც ერთი რამ საღმის სანელია.

II

ესტატე ჩვეულებისამებრ ზარბოზად¹⁾ იყო, რო-
ცა სახლში მოვიდა. ცხენი თავის ერთ-სართულიან
სახლის მოაჯირთან ისე ახლო მიაყენა, რომ „მერანს“
თავი დერეფანში გადააყოფინა და დაიძახა: „ოჯახი-
შვილებო, გამოიხედეთ, სტუმარი არ გინდათ?“ შინ
ფაცა-ფუცი შეუდგათ. „პაპა მოვიდა, პაპა მოვიდა“, —
გაიძახოდნენ ესტატეს შვილი-შვილები, სონა და
კოლა: გოგო ექვსი წლისა, ხოლო კოლა რვისა..
„სანთელი მოანათეთ, სანთელი!“ — იძახდა ესტატე:
რა დაგემართათ, ხომ არ დაიძინეთ?“

ჯერ სიტყვა არ გაეთავებინა, რომ პატარა ხე-
ლის ლამფით გამოვიდა კარში მსხვილი, ჩარგვალე-
ბული დედა-კაცი, მეუღლე ესტატესი — ეფემია.

— ოჰ, სალამო მშვიდობისა, ეფემიავ! პაა, როგო-
რა ხარ, სულიკო-ჯან? მე კარგადა ვარ, ძალიან კარ-
გად. ცოტა შემცივდა.

— ღმერთმა მშვიდობა მოგცეს. რა არის, კაცო,
ამ ღამე სიარული. სხვა არა იყოს-რა, ნადირისა
მინც არ გეშინიან? — სთქვა ეფემიამ.

— რა ექნა, დამიგვიანდა. ნადირიო? განა მე ნა-

1) თეირანი — სპარსელების სატახტო ქალაქია.

2) ცოტათი მთვრალი.

იერი მერჩის? სამგლე და ნადირის შესაქმელი ხალი
ი ცოტაა განა?—სთქვა ესტატემ.

—პაპა, სათაგური არ მოიტანე?—ჰკითხავ-

დნენ ესტატეს დაჟინებით სონა და კოლა.—ჩუსტები, წაღები, საკაბე?—შესტიკტიკებდნენ მოაჯირზე მიყრდნობილი ბაღლები პაპას.

— ყველაფერი მოგიტანეთ, შეიღებო, ყველაფერი!—უპასუხებდა ესტატე და თან ხურჯინსა ჰხდიდა. ამ დროს მისმა მერანმაც დაიხვიხვინა და ისეთი ორთქლი გამოუშვა ნესტოებიდან, რომ ეფემიას კინალამ ლამფა გაუქრო. „რა იყო, ჰოო, კარგი, ცხენო?!“—სთქვა მან გაჯავრების კილოთი.

— ქერი უნდა საწყალს ჩემ მერანს,—სთქვა ესტატემ,—მაგრამ ჯერ დაღლილია, დაისვენოს პატარა ხანი და მერე ვაჭამოთ;—ცოდოა, ძალიან გამოვრეკე.—ესტატემ ტანიდან აიხსნა მოხვეული ნაბადი და ცხენს გადააფარა; ხოლო თავად, ყაბალახით თავყურ შეხვეული, ხურჯინით ხელში, გაჰყვა უკან თავის დედაკაცს, რომელიც წინ მიუძღოდა. ესტატემ გახურებულს ბუხარს მიაშურა, ხურჯინი ტახტზე დასდო.

— სანდრო როგორ იყო? ვენაცვალე იმას სიყმეში!¹⁾—ჰკითხა ეფემიამ, ვიღრე ესტატე ბუხარს მიუჯდებოდა.

— ძალიან კარგად არის. ჯამაგირიც მოუმატებიათ: თვეში სამი თუმანი აქვს,—სთქვა ესტატემ თავმოწონედ, რომ ასეთი ყოჩალი შვილი გამოუვიდა. ეფემია ღმერთს უმადლიდა. ხოლო რძალმა სოფ-

¹⁾ სიყმე—ჯან-ღონე, აგრეთვე სიყმაწველე, ვაჟკაცობა.

იომ მამამთილს მიაშურა და ლეკური ჩუსტების ხდა დაუწყო. ბავშვები მიეხვივნენ პაპას და აღარ აცდიდნენ ლაპარაკს: სათაგური, ჩუსტები, საკაბე და იმისთანები იყო იმათი სალაპარაკო. ეტყობოდათ, რომ უფრო სათაგური ენიაზებოდათ¹⁾ ყველაზე მეტად: პაპამ ორივენი გადაჰკოცნა და აღუთქვა, რაჟ მალე ყველაფერს ამოართმევდა ხურჯინიდან:

— ცოტა ხანს დამაცადეთ, შვილებო, ხელები მოვითბო, მცივა, უფრო კარგად ამოვალაგებ ხურჯინიდან ყველაფერს. ამისთანა ხელებით რა ამოვიღო?! აი ნახეთ, როგორ დაკრუნჩხული თითები მაქვს, — და უჩვენა დალურჯებული თითები. თანაც ხელი ჯიბეში ჩაიყო და ამოიღო მჯილით²⁾ კანფეტები, — მანამდე ამას შეეჟეცით.

— მოდით აქეთ, თქვე ავაზაკებო, ნუ აწუხებთ პაპას, — ჰკვიანად დასხედით! — შეუტია ბავშვებს სოფიომ. ბავშვები გაფაციცებით ჰკრეფავდნენ ტახტზე გაბნეულს კანფეტებს.

— ჰაა, აბა, ჩხუბი არ მოგივიდეთ, თორემ იცოდეთ — სათაგურს ისევ ქალაქში წავიღებ, — სთქვა ესტატემ: — ერთი ჩაი რომ დამალევინოთ, ძალიან კარგს იზამთ. გზაში შემცივდა და ცოტა ზარხოშადაც გახლავართ. — ვიდრე ესტატე საუბარს დაიწყებდა, სოფიო ჩაის თადარიგს შეუღდა: მიაშურა

¹⁾ ეინტერესებოდათ.

²⁾ მუჭით. მჯილი მუშტსაცა ჰკვიან.

დნენ ესტატეს დაეინებით სონა და კოლა.—ჩუსტები, წაღები, საკაბე?—შესტიკტიკებდნენ მოაჯირზე მიყრდნობილი ბაღლები პაპას.

— ყველაფერი მოგიტანეთ, შეიღებო, ყველაფერი!—უპასუხებდა ესტატე და თან ხურჯინსა ჰხდიდა. ამ დროს მისმა მერანმაც დაიხვიხვინა და ისეთი ორთქლი გამოუშვა ნესტოებიდან, რომ ეფემიას კინალამ ლამფა გაუქრო. „რა იყო, ჰოო, კარგი, ცხენო?!“—სთქვა მან გაჯავრების კილოთი.

— ქერი უნდა საწყალს ჩემ მერანს,—სთქვა ესტატემ,—მაგრამ ჯერ დაღლილია, დაისვენოს პატარა ხანი და მერე ვაჭამოთ;—ცოდოა, ძალიან გამოვრეკე.—ესტატემ ტანიდან აიხსნა მოხვეული ნაბადი და ცხენს გადააფარა; ხოლო თავად, ყაბალახით თავყურ შეხვეული, ხურჯინით ხელში, გაჰყვა უკან თავის დედაკაცს, რომელიც წინ მიუძლოდა. ესტატემ გახურებულს ბუხარს მიაშურა, ხურჯინი ტახტზე დასდო.

—სანდრო როგორ იყო? ვენაცვალე იმას სიყმეში!¹⁾—ჰკითხა ეფემიამ, ვიდრე ესტატე ბუხარს მიუჯდებოდა.

— ძალიან კარგად არის. ჯამაგირიც მოუმატებიათ: თვეში სამი თუმანი აქვს,—სთქვა ესტატემ თავმომწონედ, რომ ასეთი ყოჩალი შვილი გამოუვიდა. ეფემია ღმერთს უმადლიდა. ხოლო რძალმა სოფ-

¹⁾ სიყმე—ჯან-ღონე, აგრეთვე სიყმაწველე, ვაჟკაცობა.

იომ მამამთილს მიაშურა და ლეკური ჩუსტების ხდა დაუწყაო. ბავშვები მიეხვივნენ პაპას და აღარ აცდიდნენ ლაპარაკს: სათაგური, ჩუსტები, საკაბე და იმისთანები იყო იმათი სალაპარაკო. ეტყობოდათ, რომ უფრო სათაგური ენიაზებოდათ¹⁾ ყველაზე მეტად: პაპამ ორივენი გადაჰკოცნა და აღუთქვა, რა? მალე ყველაფერს ამოართმევდა ხურჯინიდან:

— ცოტა ხანს დამაცადეთ, შვილებო, ხელები მოვიტბო, მკივა, უფრო კარგად ამოვალაგებ ხურჯინიდან ყველაფერს. ამისთანა ხელებით რა ამოვილო?! აი ნახეთ, როგორ დაკრუნჩხული თითები მაქვს,—და უჩვენა დალურჯებული თითები. თანაც ხელი ჯიბეში ჩაიყო და ამოიღო მჯილით²⁾ კანფეტები,—მანამდე ამას შეექცით.

— მოდით აქეთ, თქვე ავაზაკებო, ნუ აწუხებთ პაპას,—ჰკვიანად დასხედით!—შეუტია ბავშვებს სოფიომ. ბავშვები გაფაციცებით ჰკრეფავდნენ ტახტზე გაბნეულს კანფეტებს.

— ჰააა, აბა, ჩხუბი არ მოგივიდეთ, თორემ იცოდეთ—სათაგურს ისევ ქალაქში წავიღებ,—სთქვა ესტატემ:—ერთი ჩაი რომ დამაღვიწიოთ, ძალიან კარგს იზამთ. გზაში შემცივდა და ცოტა ზარხოშადაც გახლავართ.—ვიდრე ესტატე საუბარს დაიწყებდა, სოფიო ჩაის თადარიგს შეუღდა: მიაშურა

¹⁾ ეინტერესებოდათ.

²⁾ მუჭით. მჯილი მუშტსაცა ჰქვიან.

იქვე თეთრ ტილოთი გადაფარებულს სამოვარს და ხელად ლანგარით¹⁾ ჩაი და შაქარი მიაართვა მამამთილს.

— ოჰ, ღმერთმა მშვიდობა მისცეს ასეთ ლოთობას! კაცი დავებრდი და ჩემს სიცოცხლეში ამისთანას არას მოვსწრებოვარ: მეტის მეტი ლოთობაა; უქმი და საქმი არ გააჩნიათ; სარდაფები მუდამ დღე სავსეა ხალხით: დიდი, პატარა, მდიდარი, ღარიბი, ყველა ლოთობს: კაცს ეგონება—თავებს იმარხავენ, ხვალ სიცოცხლეს აღარ მოელოიანო. არ ვიცი—მე მეჩვენება, თუ მართლა ასეა.

— ეჰ, ქალაქია, ესტატე-ჯან: ქეიფს რა გამოჰლევს?—სთქვა ეფემიამ.—მაგრამ მე ვგ როდი მეკითხება: თვალი იმათაც დაუდგესთ! ასემც უქნიათ, ღვინისა და არყის რუმბებში ჩაულრჩვიათ თავები! შენ ეს მითხარი, სანდრო არ აპირობდა ამოსვლას?

— როგორ არა, როგორ არა: საახალწლოდ უსათუოდ მოვა, პირობა მომცა. მართლა, ზალიკამ და სიდონიამ დიდი მოკითხვა.

— საწყლები! გმადლობთ, გმადლობთ,—სთქვა ეფემიამ,—ჰნახევი?

— როგორ არა, გუშინ სადილათ იმათსა ვიყავი. კაი დროება გავატარე.

— როგორ არიან? როგორ რასმე ცხოვრობენ?— დაეკითხა ეფემია.

¹⁾ ლანგარი—სპილენძის რგვალი ბლუდი.

— კარგად, ძალიან კარგად. კაცი გამდიდრებულია: ასი თუმანი ნალდი ფული მექნებაო. აქ ასი კაპეიკი არა ჰქონდა. ბზეს, ერთს კალათას და ერთს ვირს შენი მამიდაშვილი ზალიკა, ეფემიავ, კაცად გამოუყენებია.

— ღმერთმა ბრძანოს, ნეტა არ იქნება!.. მოხერხებული კაცი ქალაქში მუდამაც გამდიდრდება, — სთქვა ეფემიამ კვალად. ამ დროს ესტატეს მერანმაც დაიხეხინა.

— ოჰ, ქეიფში გავები, ცხენი-კი დამავიწყდა. საწყალს ქერი უნდა. გომურში¹⁾ უნდა შევიყვანო, თორემ შესცივა, — სთქვა ესტატემ, წამოდგა ზეზე და გაემართა კარებისაკენ. გაალო თუ არა კარები, ბოდიში მოიხადა თავის მერანთან, რომ დაუგვიანა ქერი:

— ჩემო მერანო, ჩემო მერანო! ეხლავე იქნება ქერი, ეხლავე, მომიტევე, რომ ამდენი ხანი ვაცდენიე, შე საცოდავო! ცოტა ხანი მომიტომინე, მერანო, ყველაფერს მოგართმევ, რაც გესიამოვნება, რასაც მიირთმევ, უთხრა ესტატემ თავის მერანს, რომელმაც პატრონის დანახვაზე უფრო მოუმატა ხეიხინს, ხოლო დაბალ ხმაზე: — ნესტოებს ჰბერავდა და თან ხელებში ეტანებოდა ძია ესტატეს.

ესტატემ მერანი დააბინავა და სახლში დაბრუნდა.

— პაპავ, წალები!.. პაპავ, სათაგური! გაისმა ბავშვების ხმა; ორივეს გაეფარჩხათ ხელები და საწყლად იღმიჭებოდნენ.

¹⁾ ბოსელში.

— ამ ბავშვების ცოდო წამწყმედს, თუ თხოვნა არ აფუსრულე, — სთქვა ესტატემ. არ დამჯდარა; მაშინვე ხურჯინს მიჰმართა, ჯერ ერთი თვალის სახლართები გახსნა და დაუწყო ამოლაგება. ბავშვები თვალ-წარბში და ხელებში შესცქეროდნენ. ეფემია დონჯ-შემოყრილი, თავ-მომწონედ დასჩერებოდა; სოფიოც შორი-ახლოს იდგა გულხელ-დაკრეფილი და პირ-მოკუმული. დიდი ქრელი კატა ტახტზე მიდამოდოდა კულ-აფშრუკული, ბუხარში ცეცხლზე ხუხით გვერდებზე და ზურგზე გატუსული ტყავით. ექლიშებოდა, ეხახუნებონა ბავშვებს და მოკაუჭებულს კულს, როგორც შოლტს, თვალ-წარბში უსვამდა. ისიც თითქოს რაღაცას მოელოდა. ამ კატას ღნავალას ეძახდნენ, რადგან წამ და უწუმ ღნაოდა და კნაოდა. თავი კი თავის სიცოცხლეში ერთიც არ დაუქერია. მჩხავანა კატა, განა არ იცით, რა თავეს დაიქერს?..

— აბა რაზე რა დავაწყო; მოიტათ რამე, ადამიანებო, — წარმოსთქვა ესტატემ.

ეფემიამ მაშინვე მოურბენინა ლანგარი და ტაბაკი. — ეს ბახტაკი!¹⁾ იე, იე, რა არის, რომ იცოდე, ეფემიავე?! ნახე რა არის და! — სთქვა ესტატემ და ორი წყვილი გელაქნური²⁾ დააწყო ტაბაკზელ³⁾.

¹⁾ თევზია.

²⁾ კალმახის ჯიშის თევზია. გოჭის (ერეენის გუბ.) ტბაში იჭერენ.

³⁾ ხის რგვალი ბლული.

—ოჰ, თევზები, დედილო, თევზები! რა კარგე-
ბია, ჭრელები! ამბობდნენ ბავშვები და თან ხელებს
უსვამდნენ და საკოცნელად ელამუნებოდნენ; ყურს
არ უგდებდნენ დედის ბუზლუნს და დარიგებას:
„ჭკვიანათ იყავითო!“

—ესეც ძროხის ხორცი! ჩალაღაჯია¹⁾, ყასაბ
ვიგოლას მოვაჭრეინე. ჩემი ძველის-ძველი ძმობი-
ლია; რა შეილია, ჩემთვის ურიგო რასმეს გაიმეტებ-
და!.. ესეც ბრინჯი, აქელისა!²⁾ ესეც ჩაი და შაქა-
რი! კიდევ რა? კიდევ რა?—ამბობდა ესტატე მოლი-
მარი სახით:—ოჰ, ესეც მწვანელი, ოხრახოში და
წიწმატი თავის რამე-რუმეებით!.. ჰაა, კიდევ
გინდა რამე, ეფემიავ? ღმერთო, ღმერთო! აბა, ვნა-
ხოთ: ესეც ხმელი ხილი საახალწლოდ. მუდამ ქა-
ლაქში ხომ არ ვირბენ? ესეც ილი, მიხაკი და და-
რიჩინი³⁾. ყველა ამას, ეფემიავ, ერთი დედალი მი-
უმატე და ხვალ სწორედ ხელმწიფის საკადრისი სა-
დელი გვექნება. ხომ იცი, ხვალ სტუმრები მეყოლება.

—ადვილია, ადვილი, —წარმოსთქვა ეფემიამ.

—ჰაა, როგორი ბიჭი ვარ, ეფემია-ჯან?! ეუბ-
ნებოდა პირ-მოლიმარი ესტატე თავის მეუღლეს.

—ძალიან კარგი, ძალიან კარგი; ვინა გწუ-
ნობს მერე?—მიუგო ალერსიანად ეფემიამ და თანაც
მხარზე ხელი დაჰკრა.

1) ძროხის ზურგის ნაწილი, კისერს უკან, ბეჭებ შუა.

2) მხარეა სპარსეთში.

3) სუნელებია.

— ვნახოთ მეორე ვაგონი, ¹⁾— სთქვა ესტატემ.
— ვნახოთ აქ რაღა ამბავია? აბა აქ არის, რაც არის და! აბა, მოდით, მოდით, ამოდით, ნუ იმალებით და! — ჩაჰხაროდა ძია ესტატე ხურჯინის თვალში ჩაწყობილს ნაეაქრ საქონელს: — ესეც სონას საკაბე და ფეხსაცმელი.

— დილილმე, დილილმე! — შესძახა სონამ და მიეტანა პაპას ხელებში. ფეხსაცმელს და საკაბეს გულ-მკერდში იხუტებდა და სანახავად არავის ანებებდა.

— ესეც კოლას წაღები, სთქვა ესტატემ: — „ზაგრანიჩნია“ ²⁾, ნამდვილი; როგორ ლაპლაპებენ. — კოლამ ხელები მიატანა და ჩამოართვა პაპას წაღები. — ესეც სოფიოს საკაბე; თავის მეფემ გამოუგზავნა, — სთქვა ესტატემ და მიაწოდა სქელ ლურჯ ქაღალდში გამოხვეული თავის რძალს, მაგრამ ეფემიამ დაასწრო და ჩამოართვა.

— ქიშმირია ³⁾, ქალო, ქიშმირი! ეტყობა, რომ გამდიდრებულია ჩემი შვილი. აქამდის ჩითის კაბის ყიდვაც კი ეზარებოდა, და ახლა ჰყურობთ?.. უცბად ქიშმირი. კარგია, მშვიდობაში გაცვითაე, შვილო, — სთქვა ეფემიამ და გადასცა რძალს საკაბე.

— ესეც შენთვის ფლოსტები, ჩემო გვრიტო და მარგალიტო, — სთქვა ესტატემ, — ნამდვილი სა-

¹⁾ რკინის გზებზე მოსიარულე ოთახი.

²⁾ საზღვარ-გარეთული.

³⁾ ერთნაირი შალის ქსოვილია.

შენო, საბებრო. ამისმ ეტივერაფერი გიყიდე; რადგან ჯიბესთან უკაცრავად გახლდით¹⁾. ეჰ, ჩვენ ბებრები ვართ:—მე ძველი ჩოხით, შენ ძველი კაბით, ჩემო ეფემიავ. ამათ გაიხარონ, ჯეილები²⁾ არიან. ჩვენ იოლად გამოვალთ.

—ვინ გემდურის, კაცო; ამისაც დიდი მადლობელი ვარ,—სთქვა ეფემიამ.

სულ ბოლოს ძია ესტატემ დიდი ამბით ამოიღო სათაგური, რომელიც დააბარა ყველა ოჯახის წევრმა დიდიან პატარიანად გულ-მოდგინებით.

—ესეც თქვენი სათაგური!—წარმოსთქვა ესტატემ:—ვნახოთ, რამდენს თავეს დაიჭერთ?!

—გიშველა ღმერთმა,—სთქვა გახარებულმა ეფემიამ:—სული-ლა დაამწარეს ამ თავე-ტიალეებმა, განჯინაში³⁾ ველარაფერა შეშინახავს... ბავშვებმაც სათაგურს დაუწყეს სინჯვა: „აბა როგორია, დიდედო?“—გაიძახოდნენ ისინი და თან გულ-მოდგინედ ათვლიერებდნენ თავეების სულთა-მხუთავს...

—მაშ არა, შენ დაიჭერ თავესა, მეხი-კი ჩაგარტყი მაგ თავში,—სთქვა ეფემიამ და თანაც ღნავალას, რომელიც ცეცხლა პირას წამოყუნთებულიყო, თავში სილა ჩაარტყა:—მთელი წელიწადია თვალყურს ვადევნებ და მე ამის დაჭერილი თავვი ვერა ვნახე. ეს სასიკვდილე მარტო ხელებში შემოგვჩერე, ბია, რომ ვაჭამოთ რამე.

¹⁾ ვითომდა ფული აღარა მქონდა. ²⁾ ახალგაზდები.

³⁾ განჯინა—ოთახის კედელში ჩაშენებული შკაფი.

—თქვენც სათაგური ამუშავეთ,—სთქვა ესტატემ:—ღნავალა ძალიან ჰკვიანად იქცევა, ცოდოს ერიდება.

—ცოდოს, ამისმა მზემა,—სთქვა ეფემიამ და წაჰკრა მუჯლოგუნე კატას:—დაიკარგე აქედან, შე სასიკვდილე; ეგ შნო ჰქონდეს, ცოდოს არ მოერიდებოდა, მაგრამ უნარი რომ არ გახლავთ!

თავების ჯავრის ამოყრის იმედი ყველამ სათაგურზე დაამყარა; იმის მომზადებას შეუდგნენ. ეფემიამ ცეცხლზე დიდი კაკლის ლებანი¹⁾ მოშუშა, დააგო მავთულზე და ასე ფეხზე შემოაყენებული დადგა განჯინაში, როცა ბავშვებს აუხსნა და თვალსაჩინოდ აჩვენა, თუ როგორ შეძვრებოდა თავი, როგორ დაუწყებდა ცუცნას ლებანს, მახე როგორ დასხლტებოდა და მოამწყვდევდა შიგ ავაზაკს.

მცირე ვახშმის შემდეგ დაიძინეს. ბავშვებმა საშობაო საჩუქრები ბალიშ ქვეშ ამოიდეს... ბუხრის წინ მხოლოდ ღნავალა სთვლემდა, ხოლო ბუხრის გვერდზე ლობიოს სადულარი მოჩანდა სახელოვანი ციცხვით²⁾, ყორნის ბოლოსავით გაშავებულ სარქველიანად³⁾.

III.

სათავეეთის სამეფოში დიდი ჩოჩქოლი ატყდა. განჯინიდან არა-ჩვეულებრივი, გულის წარმტაცი,

¹⁾ კაკლის გული.

²⁾ გრძელ-ტარა ხის კოვზი.

³⁾ სარქველი—ქვის სახურავი, ქვევრის (ჭურის) და სადულრის (ქონის).

ყნოსვის დამატკობელი სუნი შემოდრიოდა. მთელი გუნდი თავგებისა დაიძრა ამბის გასაგებად; წინ მოუძღოდა სახელოვანი ფიცხელა, განთქმული სიმარდით, გულადობით და გამბედაობით; იმას მოსდევდა ცელქა, შემდეგ ცქმუნა, მერე კულა, ფხორა; --- დანარჩენი თავგების სახელს ვინ ჩამოთვლის ან კი? მთელი ფარა იყო: სულ რჩეული ვაჟკაცები. როცა პირველად ჩამოიხედეს განჯინაში, ცოტა არ იყოს შეკრთნენ: სათაგური დაინახეს.

— ბიჭებო! აქ რაღაც ოინია, — დაიძახა ფიცხელამ: ჯერ ამისთანა რამ მე აქ არ მინახავს! არც ჯამსა ჰგავს, არც ქილაა, არც თეფში, არც ბაღია,¹⁾ არც საშაქრე, არც ბოთლი; სხვა რაღაც რამ არის საუცხოვო, საგანგებოდ მოწნულ-მოქარგული და ის მშვენიერი სუნიც სწორედ იქიდან მომდინარეობს. ვხედავ კიდევაც, ლებანია კაკლისა. აბა შეხედეთ, შეხედეთ, როგორ მარჯვედ მოსატაცებელია.

თავგებმა ცქერა დაუწყეს: ხან ერთი თვალით დასცქეროდნენ, ხან მეორეთი, — მართლაც საუცხოვო რამ მანქანაა. სიფრთხილეს თავი არა სტკივა. ჩვენ სამტროდ არ იყოს, ბიჭო, მოგონილი და! რაღაც იმნაირი რამა ჩანს. ჩემი გული და თვალი არ ენდობა, — სთქვა ცელქამ.

— ქეშპარიტებაა! — ჩურჩულებდნენ სხვა თავგები და ადასტურებდნენ ცელქას მოსაზრებას: უნდა ახლოდან გავჩხრიკოთ; მაგრამ ვინ გასჩხრეკს, საქმე

¹⁾ სპილენძის ან ვერცხლის ჯამი, (ჩვეულებრივ ჯამზე დილა ხოლმე.)

ისაა!—აქ რას ვაკეთებ? ვაჰ, დედას ჩემი მტრისას, განა ვგრეც დავლაჩრდიო¹⁾): უნდა შევარცხვინო სათაგვეთი?—სთქვა ფიცხელამ.

— შენ იცი!—დართეს ნება სხვა თავგებმა,— მხოლოდ ახლო არ მიეკარო, შორი-ახლოდან გაჩხრიკე. ახლო არ მიეკარო, გირჩევთ: შორი გზა მოიარე, შინ მშვიდობით მიდიო, ნათქვამია.

ფიცხელა პირდაპირ მიცუნცულდა. ლეხანის სუნს თვალ-წარბში აბნევედა და უნებლიედ იზიდავდა თავისკენ, მაგრამ ფიცხელამ გზა აუქცია კარებს და სათაგურს გვერდიდან მოექცა: შემოუარა რამდენჯერმე გარშემო. ვერაფერი სახიფათო ვერ დაინახა, სათაგური უბრალო მავთულის ჭურჭლად დასახა, სადაც ერთი ლეხანია დარჩენილი: უთავდარი-გო დიასახლისის დავიწყებია. დაბრუნდა და თავის ამხანაგებსაც ესევე უამბო...

— რას იტყვით, ბიჭებო?! — უთხრა ფიცხელამ თავგებს:—მე საშიშს იქ არაფერს ვხედავ; გაბედავთ ვინმე შიგ შესვლას, თუ ვერა?

— მოდი მოვერიდოთ, სულ თავი გავანებოთ ეგ რალაც მანქანაა. გვაკლდეს ეგ ერთი კაკლის ლეხანი, —სთქვებს თავგებმა.

— ჰაი, თქვე ლაჩრებო, თქვენა! ეგ არის თქვენი ბიჭობა, რომ ტრაბახობთ—მე ეს ვაჟკაცობა ჩავიდინე, მე ესაო? შევირცხვათ ვაჟკაცობა! მე წავალ და მიცქირეთ, რა ბიჭია ფიცხელა.—სთქვა და გაე-

¹⁾ დავგლახდით, მშიშრები გავხდით.

მართა სათაგურისკენ. ხოლო სხვა თავგებმა სული განაბეს და შორიდან უთვალთვალებდნენ. ფიცხელა მარდად მიცუნცულდა სათაგურთან და ცოტა ხანს შესავალ კარებთან გაჩერდა; მიიხედ-მოიხედა: არაფერი ამბავია, მშვიდობიანობაა.—აქ რაა სახიფათო? ჰაი თქვე ლაჩრებო,—წარმოსთქვა თავის ამხანაგებზე და შეყო თავი სათაგურში. სულ მშვიდობიანობაა: თავში არაფერია სცემს და გვერდში არაფერია სჩხვლეტავს. რაო? რა სჭირს? არაფერი, სრულიადაც არაფერი! ძალიან კარგად შეიძლება შეექცეს ფიცხელა ნიგოზს; დეე ამხანაგებმა შორიდგან უცქირონ და ნერწყვი ყლაპონ. მიუახლოვდა ლებანს და ოდნავ მოაწვლია კბილი, პირი გაიტკბანურა; სრულიად დამშვიდდა, იმედი აიღო, რომ არაფერთარი უბედურება მას აქ არ მოელოდა და მოსწია კიდევაც მაგრა ლებანს. მაგრამ აი, სწორედ უბედურებაც ამ დროს მოხდა: სათაგური დასხლტა და ჩხაკანი მოისმა. თავზარდაცემული თავგები გაფთხნენ. ეგონათ, იმათაც გამოუდგებოდა სათაგური. ფიცხელამაც იგრძნო თავისი შეცდომა. მობრუნდა ფიცხლად და გაექანა კარებისკენ გასასვლელად, მაგრამ ამაოდ: კარები უკვე მაგრა, ძალიან მაგრა იყო დაკეტილი. ძალიან შეწყუბდა, სული და გული დაეკეტა, ამხანაგებისაკენ გადაავლო თვალი: არაფერია სჩანდა. „ჰაი თქვე მოლატენო, თქვენა“,—წარმოსთქვა მან: „გაიქცნენ, დაიმაღნენ, როდი მოდიან და მეშველებიან.“—შეახტა მალლა სათაგურის ქერს, მიაწყდა,—მოაწყდა. იქით-

აქეთ კედლებს, ჰყოფდა ცხვირს მავთულებში; უსვამდა თათს, ღრღნიდა კბილით: ამაო იყო ყოველივე ცდა. თანაც წრუწუნებდა. ტანზე ჭირის ოფლი დაასხა. ცოტა ხანს შეისვენა. ლებანი ისევ მთლიანად ეკიდა მავთულზე; ვის მოაგონდებოდა მისი ჭამა?! გულმა აღარ გაუძლო და შეუძახა თავის ამხანაგებს: „სად მიიმალენით, თქვე უნამუსოებო, აღარ მომხედავთ? ერთ-ერთი მაინც მოდით, ანდერძი დაგაბაროთ; მე მტრის ხელთა ვარ, მინდა გამოგესალმოთ“. თავგებს ესმოდათ თვითოეული სიტყვა ფიცხელასი და ჩოჩქოლი შეექნათ.

—მართლაც, —ამბობდნენ თავგები: —რატომ ასე ლაჩრულად ვიქცევით, ეს ხომ სირცხვილია? მივხედოთ იმ კაცს, საუკეთესო ვაჟაკსა ვკარგავთ. —სთქვეს, და დაემზადნენ მისაშველებლად. ყველაზედ წინ-წინ ცქმუნა მიცუნცულდა ფიცხელასთან ვიშვიშით.

— მოგიკვდა ჩემი თავი, —ამბობდა ცქმუნა და თან ცრემლებს იწმენდავდა თვალებიდან: —აბა, რალა თავი ქვას ვახალო და როგორ გიმველო? უნდა გაგეგონა, რომ გაფრთხილებდით! მეტად უჯიათი¹⁾ ხასიათი გაქვს, არ დაგვიჯერე. შენი თავიც დაალონე და ჩვენაც. —უსვამდა ცქმუნა გარედან თათს, ცდილობდა გაეგლიჯა სათაგურის მავთული.

— ნუ გეშინიანთ, ფიქრი არ არის. როგორც

¹⁾ ახირებული, თავის ნათქვამი.

იქნება გამოვალ. ნუ ტირით! მოკვდეს ბიჭი ფიცხელა, თუ აღამიანს ხელში ჩაუვარდეს! და თუ ვინიციობაა მოკვდეს და მტერმა გაიხაროს, შენ გეუბნები მარტო საიღუმლოს: ეზოში რომ დიდი კაკალი დგას და გზისკენ მსხვილი ფესვი აქვს გაწვდილი, იქ ერთი ორმო თხილი მაქვს შენახული: ამოიღე და მოიხმარე.

— შე გასახარელო, მაგის დარდი მაქვს ეხლა? — უპასუხა ცქმუნამ, თუმცა ნათქვამი ესიამოვნა და კარგადაც დაიხსომა.

ამ დროს სხვა თავგებიც მოვიდნენ ჯარად და შემოერთუნენ გარს სათაგურს. ყველამ სათითაოდ მიუტირა გალიაში დამწყვდეულს თანა-მოძმეს უბედურება. ფხორა მაღალი ხმითა ტიროდა, მოსთქვამდა; სხვანი ბანს ეუბნებოდნენ. თავგების ზარი გაიმართა, მაგრამ ისევ ფიცხელა უტევდა, ამხნევებდა:

— ნუ ტირით, დანო და ძმანო, მე თქვენი ჭირის სანაცვალო ვიყო; მაგრამ ჯერ კიდევ იმედია დავეხწიო ამ წყეულ საპყრობილეს, — სთქვა ფიცხელამ.

— საიდან და როგორ, მოგიკვდა ჩემი თავი? არ შეიძლება! — უთხრა ფხორამ.

— სხვაფრივ თუ ვერა, ხეს გავეჭრი კბილით, მაგრამ ეს ოხერი კბილი არ უდგება არსაიდან, — მიუგო ფიცხელამ.

დიდ ვაებაში და საგონებელში ჩავარდა თავგების გუნდი. ზოგნი ლოცულობდნენ და ღმერთს ეხვეწებოდნენ დაეხსნა გაჭირვებიდან მათი თანა-მო-

ძმე. სხვანი გარედან მახის მავთულებსა ღრღნიდნენ, ტყუილად თავ-პირს იმტვრევდნენ. გათენდა კარგად. უნდა წასულიყვნენ თავ-თავიანთ ბინაზედ, მაგრამ ფიცხელას მარტოდ-მარტო, უნუგეშოდ, უპატრონოდ დატოვება ემძიმებოდათ.

ამ დროს ნემსა მისდგომოდა ფიცხელას, ჰბაქავდა და საყვედურით ავსებდა.

— ჰეეე, ახია შენზედ! გეგონა შეგრჩებოდა, იმ დღეს რომ კაკალი მომტაცე და შეექვეცი: ვერ ამოგშხამდა?.. ვენაცვალე ღმერთს, შენი ჯავრი რომ ამოჰყარა. გამობრძანდი რალა, თუ კაი ბიჭი ხარ! — ეუბნებოდა ნემსა ნიშნის მოგებით.

— გამოვიდე? მაშ შენ გგონია სულ აქ ვიქნები? ვაი დედი შენის ღმერთს, თუ გამოვედი! მაშინ მიცნობ, როგორი ფიცხელა ვარ: იქნება შენი ქათიბის ბეწვი ნიავს აქეთ-იქით მიჰქონდეს. გიხარიან, რომ დავემწყვდიე. მოიცა, ჯერ გავთავისუფლდე და მაშინ ჰნახავ შენს სეირს, — ეუბნებოდა გაბრაზებული ფიცხელა. ცქმუნამ ველარ მოითმინა და ნემსას თავში თათი ჩაჰკრა.

— განა ისეც დაეცა ფიცხელა, რო შენც მაგას ეუბნებოდე, შე წუპაკო¹⁾, შენა! განა ეხლა დროა საყვედურისა? დაიკარგე აქედან! — შეუტია ცქმუნამ. სხვა თავგებიც ასევე მოეპყრნენ ნემსას და გააძევეს იქიდან.

¹⁾ წუპაკი — უსუფთაო, მუდამ ჭუჭყიანი.

თავგები ბქობდნენ, როგორ ეშველათ ფიცხელასათვის, როგორ დაეხსნათ იგი საპრობილედან.

— ძმებო, ამხანაგებო! დაიძახა ბოლო დროს კუდამ:—მე ძალიან კარგი, კარგზე კარგი ხერხი მოვიგონე, თუ თქვენაც დამეთანხმებით; ვცადოთ, და თუ არ გამოდგა, ჩამქოლეთ.

— სთქვი და! თუ მოსაწონია, ჩვენც აქ მზადავართ დაგეთანხმობთ,—სთქვეს თავგებმა.

— მე, იცით, რასა ვფიქრობ?—განაგრძო კუდამ:—ეს რალაც წყეული მანქანა შემოიტანა ამ ჩვენს სანადიროში შეჩვენებულმა ადამიანის ხელმა, რომელმაც შეიპყრო ჩვენი ძვირფასი ძმა და მეგობარი, სახელოვანი ფიცხელა; უნდა აქედან გადავკარგოთ, შევებნეთ ყველანი შიგ, შინ ავითრიოთ და იქ დავლევოთ, დავამსხვრიოთ, რომ ერთი ნამცეცა ნაქერიც არსად მოიპოვებოდეს მაგისა ამ მიდამოში, თორემ განა მარტო ამ ზარალს გვაკმარებს? ბევრ სხვას უმეცარს ჩვენის ტომისას იმსხვერპლებს ეგ მანქანა.

— მართალია, მართალი! ყოჩაღ, კუდავ,—დაიგრიალეს თავგებმა ერთხმად:—მშვენიერი აზრია, მშვენიერი. ფიცხელასაც ამ საუბარზე მეტი გული მოეცა და უფრო მამაცად და მარდად დაიწყო სათაგურში სირბილი და ზედ ბლოტიალი.—აბა შევეუდგეთ საქმეს; დავვიანება ხელს არ მოგვცემს: მოგვასწრობენ და ავს დღეს დავვაწვევენ. თავგები ერთად მიეხვივნენ სათაგურს. ცელქამ ჩასქიდა კბილი, კუდზე ცელქას ფხორა მოეჭიდა, ფხორას—კუდა,

კუდას—ცქმუნა, იმას სხვა, იმას სხვა, და გაიჭიმა გუ-
თნეულ¹⁾ ხარ-კამეჩბივით თავგების გუნდი.

— აბა გასწით, ბიჭებო, გასწით, თქვენს ღმე-
რთს ვენაცვალე!—აქეზებდა შიგნიდან ფიცხელა!—
დაიძრა, მივდივართ, შინ მივდივართ!—მართლაც
თავგებმა ერთს გოჯზე გაათრიეს სათაგური და უფ-
რო გამხნევდნენ.

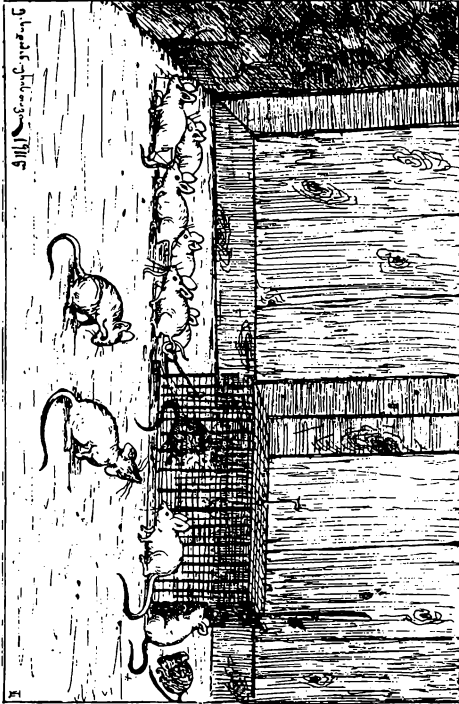
— ნუ გეშინიან, ძმაო ფიცხელავ! მოკვდეს
ფხორა, თუ მტრის ხელში ჩაგადღოს,—უთხრა ამან
ფიცხელას, როცა თავგებმა სულის მოსათქვამად
შეისვენეს.—შეისვენეთ, დაისვენეთ, უფრო კარგად
გასწევთ!—ეუბნებოდა თავგებს ფხორა.

— ეს რა კარგი რამ მოიგონა კუდამ, ვერ
უყურებთ?! ამბობდნენ თავგები:—მეტის მოგონება
შეუძლებელია!.. კუდაც თავ-მომწონედ უღვაშებს
აღმაცუნებდა.

— მაშ თქვენ გეგონათ, მე თავში ბზე მიყრია?
არა, ძმობილებო, მეც ჩემი ჭკუითა ვცხოვრობ.
იცი, რა ოინები გამიწევია, სად გამომძვრალეარ,
სად გადამხტარეარ?! მე ეს კული სათაგურმა არ მო-
მაკვნიტა! ის სულ სხვანაირი იყო, მაგრამ გამოფუ-
სხლტი მაინც ცოცხალი და დავიძარ. მას შემდეგ ე
მაგისთანა ოჩხო-მაჩხო²⁾ რაც შემეჯახება, მუდამ
გზას ვუქცევ, ვერიდები. ან კი ძალად თავი რად

¹⁾ გუთნეული—შიდი-რვა უღელი ხარ-კამეჩი, რომე-
ლსაც გუთანში აბამენ ქართლ-კახეთში.

²⁾ გაბმულ-გამობმული.

უნდა გაიფუტოს კაცმა? გიჟი ვარ? კაკლიანს, თხილიანს კოდში¹⁾, ან გოდორში შევძვრე! რა ჰკუთ იყო, რომ ერთი ლებანის გულისათვის ფიცხელამ თავი გაიფუტა?!

— თუ ჰკუთ არ იყო, ვაჟკაცობა ხომ იყო?— სთქვა სათაგურიდან ფიცხელამ:— მაგის მეტი რა გეთქმევით ან კი? ვაჟკაცის გული სულ სხვაა. თქვენ რა ვაჟკაცები ხართ მერე? სათაგური რომ დასხლტა, თქვენ დაფთხით: გეგონათ უკან გამოგეკიდებოდათ; მაგრამ უნდა გენახათ, მე როგორი ომი ავუტუხე და როგორ გადავკაწრე მავთულები... მაშ!..

ის იყო გათენდა, როცა თავგებმა სათაგური თავიანთ საძრომ-სათარეშო ხერელთან მიათრიეს და რაც ძალი და ღონე ჰქონდათ წრიპინებდნენ, წრუწუნებდნენ, ამხნევებდნენ ერთი მეორეს, ბეჯითად გაეწიათ და აეთრიათ სათაგური, მაგრამ ვერაფერს ხდებოდნენ, ვერ მოისაზრეს, რომ სათაგური ხერელში არ გაეტეოდა, და მაინც თავებს აკლავდნენ.

IV.

მღვდელმა წირვა ჩვეულებრივზე ადრე გამოიყვანა: ასე თერთმეტი საათი იქნებოდა, რომ საყდრიდან ხალხი გამოიშალა. წირვაზე მხოლოდ ესტატე და მისი რძალი სოფიო იყვნენ. ეფემია-კი სახლში მზარეულობდა, სტუმრებს მოელოდა. ჩვეულებ-

1) კოდი—ღიღი კასრი (ბოჭკის მსგავსი).

ბისამებრ ამ საუფლო დღეს ძია ესტატე უსტუმროდ არ დადგებოდა. ეფემიამ ყველაფერი მოამზადა. ღვინოც ამოიღო ქვევრიდან დოქებში და აგერ ესტატეც გამოჩნდა თავის სტუმრებიანად. წინ მღვდელი, მოხუცებული მაქსიმე მოდიოდა, წითელს ბზის ჯოხს მოიბჯენდა, თეთრი წვერი გულმკერდზე სცემდა, გაჟინქლილებული ¹⁾ სახით მზიარულად მოლაპარაკობდა. იმას გვერდს მოსდევდა დიაკვანი, მასწავლებელი სპირიდონი, „ატსტაენო“ ²⁾ კაპიტანი ³⁾ მიხეილი, რუს-ოსმალეთის ომის ⁴⁾ დროინდელი გმირი, რომელიც სოფლად ცხოვრობდა თავის მამულში და თავის სიცოცხლეს ატკობდა, გუნებას იხალისებდა წარსულის მოგონებით, გლეხებთან თავის ვაჟკაცობაზე და გმრობაზე საუბრით. იმათ მოსდევდა რამდენიმე გლეხკაცი. ეფემიამ დაინახა-რა მომავალი სტუმრები, მაშინვე შეუდგა სუფრის გაშლას და გადაფინა ტახტზე გრძელი, ლურჯი სუფრა, დაალაგა პურები, დადგა შუა სუფრაზე ბლუდი, რომელზედაც ჯერ ისევ ორთქლი ასდიოდა აღმა ფეხებ—აშვერილს დედალს. ჩაამწკრივა ბოთლები, დაალაგა სხვა და სხვა სანოვავე. აგერ სტუმრებიც შემოქუჩნდნენ დერეფანში და აუტეხეს ფეხებს ბრაზა-ბარუხი; იყრეინებდნენ ფეხსაცმელებიდან თოვლს და ტალახს.

— მობრძანდით, ბატონებო, მობრძანდით, — არაფერი უშავს: ნუ შესწუხდებით, იატაკი არ გაფუქ-

¹⁾ გაწითლებული.

²⁾ სამსახურიდან გამოსული.

³⁾ სამხედრო ჩინი — მეხუთე. ⁴⁾ ეს ომი იყო 1877/8 წლებში.

დება, — უთხრა სტუმრებს ეფემიამ, რომელიც წინ გაეგება და გულმოდგინედ ეპატიებოდა სახლში.

— მოგვილოცნია დღესასწაული, დაესწარით მრავალს: მეუღლით, შვილებით! — ულოცავდნენ სათითაოდ სტუმრები.

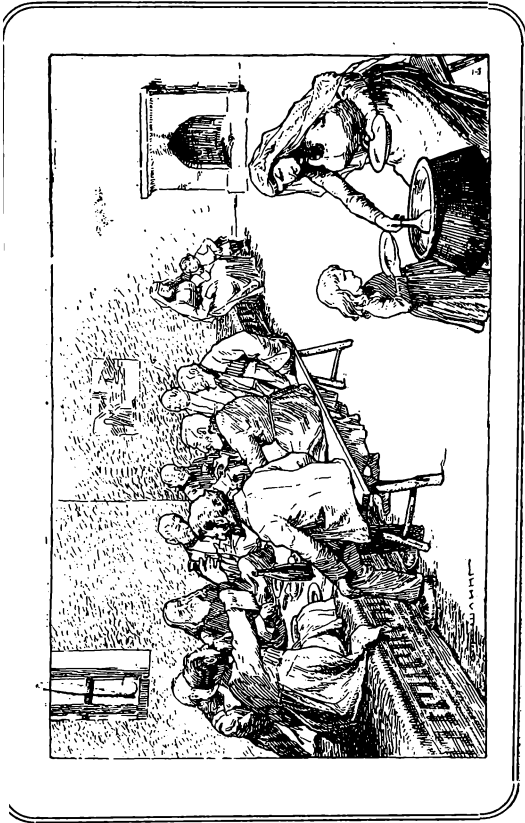
— გამადლობთ, თქვენთანად! — უპასუხებდა დიასახლისი და თან თავს უკრავდა ყველას: — აბა, მზადა ხარ, ეფემია — ქალო!? დეეკითხა ესტატე მეუღლეს: — გვშიან. აი მამა მაქსიმე სულ მუდამ იმას გვიბძანებს ხოლმე, პური და ღვინო ახარებს გულსა კაცისასაო, — დააბოლოვა სიცილით ძია ესტატემ.

— ღვთის მოწყალებით ყველაფერი მზად არის, — წარმოსთქვა ეფემიამ.

— ოღონდაც რომ ახარებს, — სთქვა მამა მაქსიმემ და ესევე გაიმეორეს სხვებმა. მიიპატიჟა ესტატემ სტუმრები სუფრაზე და ესენიც დალაგდნენ, ზოგნი მუთაქებზე მოკეციოთ, სხვანი ჩიკებზედ¹⁾. — არყით დაიწყეს. თამადობა ყველამ ესტატეს მიულოცა, ჯერ ერთი — როგორც ნაკურთხს საზოგადოების ამორჩეულს, და მეორეც — როგორც მასპინძელს. ესტატე პირველად უარზე დადგა, ბოლოს დასთანხმდა, გაჩაღდა სმა-ჭამა. ძია ესტატემ პირველ სადღეგრძელოსთანავე მრავალ — ქამიერი შემოსძახა.

თავგები რაღას შვრებოდნენ?.. — ეწეოდნენ სათაგურს, რაც ძალი და ღონე ჰქონდათ, თან ადა-

¹⁾ სკამებზე.

მიანებზე, იმათ ქეიფზე ბრაზობდნენ: ჩვენ ვტირით, ეგენი იმღერიახო. არა-ჩვეულებრივი ფეხების ფხაკური აუტეხეს, თან სხვა და სხვა სუნი აბრაზებდათ. განჯინა, როგორც უწყით, იქვე ტახტის თავში იყო, ასე რომ ძია ესტატე განჯინის ძირითა პირს თავს ახვედრებდა. სტუმრები და მასპინძელი კარგად შეზარხოშდნენ.

— ქალო, ეფემიავ!—დაიძახა ესტატემ:—ამ განჯინაში რალაც ამბავია.

— დამიდვა თვალი! წარმოსთქვა ეფემიამ და ორი თითი მიიღო ტუჩზე გაკვირვების ნიშნად:— ფაცა-ფუცში სათაგური როდღილა მომაგონდა; უეჭველად თავგი გაებმოდა,—წარმოსთქვა ეფემიამ და გამართა განჯინისაკენ.—განა ერთი, დედაკაცო, აქ ისეთი ხმაურობაა, რომ იქნება ასი ერთად დაგიქიროსთ სათაგურმა,—სთქვა ესტატემ.

— ხმაურობა დიდი ხანია ისმოდა, მაგრამ ყურადღება არ მივაქციეთ,—სთქვა მასწავლებელმა და სხვებმაც შეუმოწმეს.

ეფემიამ განჯინა მარდად გაალო; სათაგურს სწრაფად ხელი დაატანა; შიგ თავგი შენიშნა, ხოლო სხვა თავგები ვერ დაინახა, რადგან განჯინაში ბნელოდა. სათაგური გადმოიღო და—აი საკვირველება! მთელი აკიდო¹⁾ თავგებისა თან გამოჰყვა: ცელქა, ფხორა, ცქმუნა, კუდა, ეცა, ბეცა და სხვანი მრავალი.

¹⁾ ვაზის რქის ნაჭერი, რომელსაც აქეთაც და იქითაც მტევენები ჰკიდია.

ვალნი. ამ სურათზე ყველამ თვალები სჭყიტა, კიქები ხელში გაუჩერდათ და პირ-ლიად დაუწყეს ცქერა. თავგები მაგრა ჩასჭიდებოდნენ ერთმანეთს ამხანაგის საშველად, მაგრამ, რადგან შველა აღარ შეიძლებოდა, უშვეს ხელი ერთმანეთს: ზოგი აქეთ ეცა, ზოგი იქით. ცელქამ მღვდელს ღვინიანი ჭიქა დააქცევინა და ამანაც: „ჰაი, შე წყეულოვო,“ — მიაყოლა თან; კულა მასწავლებელს გადაახტა თავზე; ცქმუნა კაპიტან მიხეილს მიახტა ზედ გულზე და იმან ხმლისკენ წაიღო მტრის მოსაგერებლად ხელი ჩვეულებისამებრ, მაგრამ ამ დროს ზედ არ შერჩა. ფხორა მამასახლისის წვნიან ჯამში ეცა და სულ დაიბუგა ფეხები. ბეცა თვალპირში ეცა ღნაველას, რომელსაც გზირი სოსია სთავაზობდა გამოხრულს ძელებს, მაგრამ იმან, თითქოს აქ არაფერიაო, ყურიც არ გაიბერტყა.

ასტყდა სახლში აუა-ზაური: „ჰაი, თქვე წყეულებო!“ „დაგწყევლოთ ღმერთმა!“ „ვაჰ, რა ამბავია?“ გაისმოდა აქეთ — იქიდან. ქეიფის ნირი¹⁾ გააფუჭეს თავგებმა. თუმცა ეცინებოდათ სტუმრებს, მაგრამ თანაცა სწყინდათ: მასხარად გვიგდებენ, თუ რა არისო? თავგებმა თავს უშველეს; დარჩათ ხელში მარტო ფიცხელა, და მოინდომეს იმაზე ჯავრის ამოყრა. მოითხოვეს სადგისი, უნდა დაეჩხვლიტათ. ეფემია ყველაზე მეტად ბრაზობდა. ფიცხელა აღარ ინძრეოდა; გაფითრებული დაბლიდან აძველენდა²⁾ საბრალოდ

¹⁾ ნირი — ე. ი. გუნება.

²⁾ აძვრენდა — აცოცებდა; (ქურღზე იცყვიან).

თვალეხს. გადაწყვეტილი ჰქონდა თავისი ბედი. „ააჰ, რაზბონიკ!“¹⁾ გადაუტრიალა თვალეხი მიხეილმა. ყველა იმ აზრზე დადგა, რომ დაეჩხვლიტათ ფიცხელა, მოეკლათ სათაგვეთის გამოჩენილი გმირი და ისიც გულ-ჩათუთქული, მუხლ-მოკვეთილი მოელოდა სიკვდილს.

დაუბირეს ფიცხელას მოკვლა, დაჩხვლეტა, წამება, მაგრამ მფარველად ესტატე დაუდგა.—არა, ბატონებო, მე როგორც თამადა ვათავისუფლებ მაგ თავეს, რადგან დღეს საუფლო დღეა და ეგ თავგვიც ალბად რითიმე შესანიშნავია, რომ თავის თანამოძმეთა თანაგრძნობა მოუპოვებია. ხომ ნახეთ, როგორ ეშველებოდნენ თავგეხი და უნდოდათ მისი გაათავისუფლება? უნდა გაეათავისუფლოთ! ზოგი ღვთის გულისთვის, ზოგოც მე მიხატრეთ!—რა გაეწყობოდა, დაეთანხმნენ ძალაუნებურად ესტატეს და ეფემიამ ფიცხელა სათაგურიდან გაუშვა გარეთ თოვლში, რომ ეგეხი იქ მაინც მომკვდარიყო. ფიცხელა ფხაჭა-ფხუჭით გარბოდა, თოვლისას ბუქს აყენებდა და გამალებული ეცა ბელლის²⁾ ქვეშ... როგორ უხაროდა! ახლა რას ეტყოდა თავის ამხანაგებს, რამდენს ტყუილს შეჰხანხლავდა?...³⁾

სტუმრები ჰკვირვობდნენ თავგეხის ამგვარ ერ-

1) ქართულათ, ავაზაკი, ყაჩაღი.

2) ბელელი—მარცვლეულობის შესანახი ოთახი, (ფიცრისას აშენებენ).

3) ხელდახელ მოიგონებს, გამოაცხობს

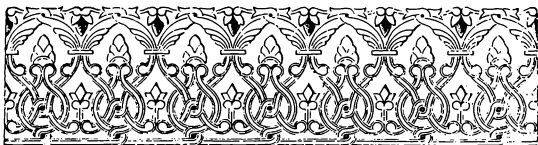
თმანეთისადმი შებრალებას და თანაგრძობას. მასწავლებელმა ეს განმარტა და რამდენიმე მაგალითი მოუყვანა ფრინველებისა და ცხოველების ცხოვრებიდან...

ქეიფი განახლდა. ესტატე განაგრძობდა სადღეგრძელოებს; თავგები დაეძებდნენ ერთი მეორეს...

როცა ესტატემ და მისმა სტუმრებმა გაათავეს ქეიფი, თავგებმა სწორედ მაშინ დაიწყეს. შეიყარნენ სალამოზე ერთად, დაჰკრეს დაფს, დოღს, დაირას, დუდუკს, ზურნას; ლეკურს თამაშობდნენ, მღეროდნენ. ფიცხელას ცაში ისროდნენ, ხელზე იქორქობდნენ¹⁾; აქს უკანასკნელი ბაიათებს ამბობდა, ამაყად გამოიციქირებოდა, გამარჯვებას დღესასწაულობდა.

1) ილოლიავებდნენ, ეფერებოდნენ

როგორ გაჩნდნენ ბუები ქვეყანაზე?

I.

— ბალები სადღა არიან? — იკითხა იოთამმა, როცა სახლში შევიდა, — ისრით იღლია-გაგმირული, ტყავ-გაუხდელი არჩვი¹⁾ კერაზე დაავდო ისე დაუდევრად, რომ ნადირის წვერ-მოკაუჭებულმა რქებმა მიწაც კი მოჩიქნა. ვერ იყო იოთამი კარგ გუნებაზე: თავიდან ფეხებამდის წურწურით წყალი გასდიოდა, ავდარს დაესველებინა; მშვილდი და კაპარკი (საისრე) დედა-ბომზე წნელით მიმაგრებულ ირმის რქაზე ჩამოჰკიდა და აჩქარებით კერაზე გახურებულს ცეცხლს მიაშურა; გასათბობად ხელები მიუპყრო: ტანზე გარექცევ²⁾ ნაცვამი ჯიხვის ტყავის კალთებიდან ორთქლმა დაუწყო პირისახეზე ადენა; თბებოდა ცეცხლზე და თან ცოლისაგან პასუხს ელოდა, რომელიც იქვე, კერის შორი-ახლოს იწვა არხეინად. ძუ ვეფხესა ჰგვანდა! გველ-ხოკერასავით³⁾ სქელი, შავი ნაწნავები ზოგი უკან, ბეჭებზე, ჰქონდა გადაყრილი, ზოგიც წინ, გულ-მკერდზე

¹⁾ ანუ ფსიტი, მთის ნადირია, ძალიან გრძელი და ხმალსავით მოკვანილი რქები ეზრდე^ა.

²⁾ გადმობრუნებული.

³⁾ ზლოკვსავით.

ელავა. პირისახე მოსინულ¹⁾ სპილენძს მიუგავდა. პატარა ბიჭს, იოთამთან ნაყოლს, ძუძუს აწოვებდა. ბავშვი ორის ხელით ჩაპბლაუჭებოდა და გაშმაგებით სწოვდა ტუჩების ტკბარუნით. ვეფხვის ლეკვი ვეფხვის რძეს შეექცეოდა. დედა-შვილნი განცხრომაში იყვნენ. ლოგინად არჩევბისა, ირმისა და მგლის ტყავები ეგოთ, ხავსსა და ლელზე²⁾ დაფენილი.

ეს მეორე ცოლი იყო იოთამისა, მოტაცებული, ნანადირევი: ტყეში შეპხვდა, სანადიროდ ნამყოფი, სტაცა ხელი, არც აცივა არც აცხელა, პირდაპირ თავის ქოხში ამოაყოფინა თავი: შენ ჩემი ცოლი ხარ, ჩემი მონა-მორჩილიო. მდევრად წამოსული ცოლის ძმები ისრით დახოცა, სიმპრს ქვით გაუტეხა თავი, კინალამ ისიც საიქიოს გაისტუმრა. იოთამი ძალიან მძლავრი, მამაცი, ადამიანი იყო.

ქმრის გამონხმაურებაზე ცოლმა მხოლოდ გადმოიხედა, ცეცხლივით შავი თვალები გადმოანათა, ოდნავაც არ შენძრეულა.

— ბაღლები სად არიან-მეთქი, შენ გეკითხები?— განუმეორა იოთამმა.

მოუხეშავს, ბრიყვს, სასტიკ იოთამს ფრიად უყვარდა პირველ ცოლიდან დარჩენილი შვილები, ქალ-ვაჟი, მზია და ვეფხვია.

1) მოსინული სპილენძი—მოუკალავ სპილენძზე მოდებული მწვანე ფერის შხამი. ასეთი ქვაბი საქმელს კალავს.

2) ლელი—(მცენარეა) წვრილი, შავი ლერწამი, პრტყელ და გრძელ ფურცლოვანი.

—ძროხები დაუკარგიათ, იმათ საძებნელად დავ-
გზავნე. —უპასუხა ცოლმა.

—ოჰ, ოჰ, ჩამწარდა წუთისოფელი, სიცოცხ-
ლე შხამი გახდა შენს ხელში, დედაცაო! ხუთი-
ექვსის წლის ბალები ამ უკუმეთს¹⁾ ღამეში რა
ძროხებს მოგიძებნიან?! ვინ იცის, რა დავმართებათ
ამ უკუმეთ ღამეში? გინდა ისინიც ნადირს დააქამო?
ამდენს ჩემს სულით ტანჯვას, ჩემი შვილების წვა-
ლებას, ბარემ ერთხელ თავები დასკერ, მორჩი და
გათავე, შენც მოისვენე და მეც მომასვენე! —სთქვა
გაჯავრებულმა იოთამმა.

—შენ გააქირე საქმე და შენმა შვილებმაც!.. რა
გახდა შენი შვილები, გველის წიწილები ცოტაა
ქვეყანაზე? —უპასუხა განრისხებულმა ცოლმა.

გაშტერებული იოთამი დიდხანს უცქეროდა
ცოლსა.

—ჰაი, შე გველო, მართლა და გველო! —წარ-
მოსთქვა მან ბოლოს. მაშინვე ჩამოიღო კაჩ-
ხიდან შუბი და გავარდა გარედ. წვიმა კოკის-პირუ-
ლად ასხამდა. მიდის იოთამი უგზო-უკვლოდ, თავ-
ბრუ ესხმის. ერთხანად შედგა, ჩაფიქრდა, უნდოდა
დაბრუნებულიყო, ცოლისთვის სამაგიერო გადაეხა-
და, შავრამ ფეხი და აზრი აღარ შეშალა. გასწია
პირდაპირ, მიდიოდა როგორც გატყორცნილი ისა-
რი. თავი შეყო ხშირს დაბურულს ტყეში, ავიდა
მალლობზე და ყვირის:

¹⁾ უკუმეთი — ძალიან ბნელი.

— ჰაი, ვეფხვიავ! ჰეი, მზიავ!

პასუხი არ მოსცა არავინ. იმის ძახილზე მხოლოდ წადირნი გარბოდნენ, მიალაწუნებდნენ; ხის ტოტებიდან დამფრთხალი ფრინველები, ზოგი ჰაერში ფარფატებდა, ტყის თავზე, სხვა—ტყეშივე დაფრთხილებდა, დასაჯდომ ალაგს ეძებდა.

დადის თავ-გადაგლეჯილი, ხელებ-დასისხლიანებული, თავ-პირ გადაკაწრული:

— სადა ხართ, ჩემო შვილებო, თქვე საწყლებო, სადა? ჰაი, ვეფხვიავ, ჰაი, მზიავ!

ხან თავისთვის ბუტბუტებდა იოთამი და ხან კი მალალის ხმითა ჰყვიროდა. ამაო იყო მისი ძახილი: გაღმა ფერდობებიდან მხოლოდ კლდეები გამოხმობით, გამოძახილით, უპასუხებდნენ.

თმა-გაწეწილი, თვალე-დაფეთებული იოთამი გიჟსა ჰგავდა, აქეთ-იქით აწყდებოდა, არ იცოდა სად დაედგა ფეხი, რისთვის ეხლო ხელი, ყველგან თავისი შვილები ეგულებოდა. „ასე მალე ისე შორს სად წავიდოდნენ, რო ველარ შევხვდიო“. — ფიქრობდა თავისთვის...

— ჰაი, მზიავ, ჰაი, ვეფხვიავ!

როდი იცოდა საბრალომ, რომ მისი შვილები დედინაცვალმა იმავე საღამოთი დაირეკა კარში, როცა ის სანადიროდ წავიდა და დღეს მესამე ღამეა, რაც იმათ ტყის ქერი ჰფარავს, ნიავი ეალერსება დედასავით, ნაკადულები უამბობენ სახუმარო, საცინელ, სასიამოვნო ამბებს. — რომ

ისინი ცოცხლები იყვნენ მხოლოდ სხვა სახით; იმათი ხმა, ძანრილ-ძუხილი კიდევ ესმოდა, მაგრამ არ იცოდა, ეს ხმა ვისი, ან რისი იყო. უკვირდა იოთამს: კაცი ბერდება ამ ტყეში და ჯერ ამისი მსგავსი არაფერი ჰსმენია; რა იცოდა თუ მისი შვილები ეძახოდნენ ერთი მეორეს; რას ეძახოდნენ, მით უმეტეს, არც ის ესმოდა.

II.

დედი-ნაცვალს არ ეხდინებოდა ¹⁾ იოთამის შვილები, უნდოდა იმათი თავიდან მოშორება და, აი, ღონე იხმარა: იმ საღამოსვე, როცა იოთამი სანადიროდ წავიდა, როცა ვეფხვიამ და მზიამ საქონელი მორეკეს, იმათ შეუმჩნევლად ეს საქონელი ბაკიდან ²⁾ გამორეკა, უჩინარ ადგილას მოაფარა, ხოლო გერებს მოუშარა, „საქონელირად დაგიკარგიათო, გასწით მოძებნეთო.“ ბალების თავის მართლებამ ვერ გასჭრა. ნახეს, — საქონელი ბაკში აღარ იყო:

— გასწით, გასწით, ამ წუთში იპოვნეთ საქონელი, უიმისოთ თვალით არ დამენახოთ, თორემ ამ სიპებზე გაგინაყო თავს.

დედი-ნაცვალს ორივე ხელში სიპი ქვე ეჭირა, ერთი მეორეს ტაშევით შემოჰკრა; ისე

¹⁾ არ ესიამოვნებოდა, სძულდა.

²⁾ საქონლის საზაფხულო დასაბინავებელი ადგილი, შემოღობილი, კარებით, მაგრამ უსახურაო.

მკვეთრად და სარწმუნო კილოთი წარმოსთქვა ეს სიტყვები, რო ბაღლებს ტანში ჟრუანტელმა დაუარა. „მინამ არ იპოვოთ, თვალით არ დამენახოთო!..“ საშინლად ბნელოდა. ბავშვები ტირილით გაუდგნენ გზას, მაგრამ სად იყო გზა? ულრან¹⁾ ტყეში უგზო-უკვლოდ დახეტილობდნენ, ერთმანეთს ეკვროდნენ, ხელი-ხელ ჩაკიდებულნი მიდიოდნენ, ერთი რომ წაიქცეოდა, მეორე აყენებდა ფეხზე. მოსთქვამდნენ; გარკვევით ისმოდა იმათი ტირილი. „ვაი, დედი, ვაი დედიო!“ — უხმობდნენ დედას — მოჰშველებოდა, მაგრამ დედა არსადა სჩანდა. იმათ გარშემო მხოლოდ მხეცების ბრღვინვა²⁾ და ფშვინვა ისმოდა. ბაღლების ტირილზე ზოგი მათგანი დამფრთხალი გარბოდა, მაგრამ ზოგი-კი, სიმშლით შეწუხებული, პირ-დაღებული თავზე წაადგებოდათ, მაგრამ ბაღლების ღრიანცელი მოსისხლე მხეცსაც კი გულს უღობბდა, ერიდებოდა — გვერდზე აუვლიდა იგი. რამდენჯერ ორთქლ-მავალივით თვალები შეანათა მგელმა, მაგრამ თავს დაცემას ვერც ის ბედავდა.

ბავშვები შიშით ზეზეურად დნებოდნენ, ცახ-ცახებდნენ, ყოველ ფეხის გადადგმაზე სიკვდილს მოელოდნენ; საქონელი კი, ოხერი, არსადა სჩანდა. თავის დაცვის ძალ-ღონე არა ჰქონდათ.

— ოჰ, ღმერთო, ღმერთო! — წარმოსთქვეს ერ-

¹⁾ ხშირსა და მიჟვალს ტყეში.

²⁾ ხმაურობა.

თად. ერთხმად, ერთ დიდ ქანდრის ფესვებში მიკუნჭულებმა:

— ღმერთო, გვაქციე ფრინველებად, რომ მაღლა, ხეზე, შევაფაროთ თავი, მხეცებმა ველარაფერი დაგვაკლონ, ადვილად მოვიაროთ ეს არე-მარე და მალე ვიპოვოთ საქონელიო.—სწორედ ამ დროს ჩამოიარა „ამინმა“. ხომ გაგიგონიათ ძველი თქმულება—ამინი დღეში სამჯერ ჩამოივლისო და რასაც იმ დროს ინატრებს კაცი, უნაკლულოდ აუსრულდებაო. „ამინი“ ერთი თვალის დახამხამებაზე ხდება. როცა ვეფხვიამ და მზიამ ფრინველობა ინატრეს, „ამინმა“ ამინი დაუცა და გადაიქცნენ ბუებად. ერთმანეთის გამომშვიდობება ვერც კი მოასწრეს. ერთი ერთ მხარეს გაფრინდა, მეორე—მეორეს და შეუდგნენ თავ-შესაფარის ძებნას. დღე დედინაცვლის შიშით ვერ გამოდიან კარში, იმალებიან ხის ფულუროში. სხვა ფრინველებსაც იმიტომ ეჯავრებათ ბუები, რადგან თვის ტომად, თავისიანად არა სცნობენ. ამიტომ ჩვენც, ადამიანები, როცა ერთს ვისმე აწვალებენ, დასცინიან, სტანჯავენ მრავალნი, ვამბობთ „აიბუეს საწყალი კაციო!..“

ღიად, გაფრინდნენ საწყლები სხვა და სხვა მხარეს და შეუდგნენ თავიანთ საქმეს—საქონლის ძებნას.

რამდენიმე ათასმა წელმა განვლო დღევანდლამდე, ისინი-კი ისევ გულმოდგინედ დაეძებენ დანაკარგს. უძახის ერთი მეორეს, ეკითხება: „ვერ

იპოვეო?“ — „ვერა, ვერაო.“ უპასუხებს მეორე და თავიანთ ამაო შრომას „ვაი, დედიო, ვაი დედიო!“ — ამ სიტყვებით აბოლოვებენ...

III.

იოთამი არა სცხრებოდა, გაფაციცებით დაეძებდა შვილებს, იმას საქონელი აღარ აჯავრებდა. არ გადურჩა გაუჩხრეკელი არც ღრანტობი, არც ხის ძირი, არც კლდის ძირი. ამაო იყო ყოველი ცდა, არსად სჩანდა დედა-მიწაზე იმის შვილების კვალი. ღამ-ღამობით განუწყვეტლად ესმოდა ეს საუცხოვო ხმა — ბუების ძახილი; ბევრჯერ ვაის ძახილით თავზედაც გადაუარა ბუმ, მაგრამ ერთმანეთს ველარა სცნობდნენ მამა-შვილები. მთელი ორი კვირა შვილების ძებნას მოანდომა. რასაც კი მტაცებელს ნადირს, თუ ფრინველს შეჰხედებოდა, ისრით გულს უპობდა: ღმერთმანი ააცდენდა, საოცარი მსროლელი იყო მშვილდ-ისრისა! ერთხელ გაღეშილი, თავპირ-გასისხლიანებლი მგელი ნახა ტყეში. მაშინვე გულში ფიქრმა გაუარა: უთუოდ ჩემის შვილების სისხლით აქვს მგელს ლაშები მოთხუპნულიო. დიდხანს არ ალოდინა, ხელდახელ მოიმარჯვა მშვილდი, გაუდო ისარი და მოსწია ლარს. ისარი სტვენით წავიდა და ნადირს გულში გაუარა: ასე გულეურად¹⁾ ისარი არასოდეს არ გაუსროლია.

¹⁾ მონდომებით, მოწ-დინებით.

— ოჰ, შე წყეულო, შე მოსისხლევ, შენ დასქამე ჩემი შვილები?

ჩაეუბნებოდა იოთამი. აღარ აცალა ნადირს— თავისთავად მომკვდარიყო, ყურებში დასტაცა და აითრია. თავში ლურსმებით მოკვდილს ხვედას¹⁾ უშენდა:— მოკვდი, არამზადავ, მოკვდი!— თან ხახაში ხელებს უყოფდა. მგელს სიკვდილი არ აკმარა, დანით მუცელი გადუსერა და შიგ ხელებს აფათურებდა, თითქოს ცოცხლებს ამორეკავდა მგლის მუცლიდან თავის შვილებს. როცა ვერაფერი ნიშანი იპოვა, გაუტყავებელს ნადირს მიაჩნებდა თავი. წყლულიდან ისარი ამოაძრო, ვაწმინდა სისხლიანი წრო (ისარზე დასაგები წვეტიანი რკინა), ჩააგო საისრეში და წავიდა. მეორე დღეს მიეყუდა²⁾ ბუნავში ნაწოლს დათვის, — რალაც ცხოველის ძვალსა ხრავდა.

— შენ დასქამე ჩემი შვილები და ახლა ძვლებსა ხრავ, შე მურტალო?!“ — დათვმა მხოლოდ ღრილით უპასუხა, უკანა ფეხებზე შედგა, იოთამის მოსაგერებლად ემზადებოდა, მაგრამ იოთამის წვერმახვილმა შუბმა აღარ დააცალა და იქვე სული გააფრთხოვინა... იოთამმა ძვლებს დაუწყო სინჯვა, მაგრამ, დათვის ნახრავი ძვლები ერთიც არ გამოდგა ადამიანისა. დარწმუნდა, რომ არც

¹⁾ ხვედა—ხის დიდი ჩაქუჩი.

²⁾ წაადგა.

მგელს და არც დათეს იოთამთან არაფერი დანაშა-
ული. არა ჰქონდათ, მაგრამ იმათი დახოცვა მაინც
არ ენანებოდა...

IV.

— რა ვქნა? — წარმოსთქვა იოთამმა — მთელი დე-
და-მიწა გადავჭყვენე ¹⁾, გადავჭექე, გადავბზარე, კი-
ნალამ გადავბრუნე და ვერ ვიპოვე შვილები. ნუ
თუ დედამიწამ უყო პირი და ქვესენელს ჩაიტაცა?
იქნება ცამ ცაში აიტაცა საცოდავები? აღარ ვიცი,
საით წავიდე, აღარ ვიცი, რაღა ვქნა? რა წყალს
ჩაუღდე? ²⁾ — ოხრავდა და ბორგავდა ³⁾; მუხლები ეკვე-
თებოდა, წელში მოიხარა ასი წლის მოხუცივით.
მალ-მალ გიჟივით წამოიტყოდა:

— ვაჰმე, შვილებო, საწყლებო, უსუსურებო,
ჩავდეგ თქვენს ცოდევაში ეს თავ-მკედარი, ესა!

კლდეზე ბლოტიალში ⁴⁾ ვეფხვს წააწყდა, ერ-
თმანეთი მალე იცნეს. ვეფხვი გულიანად მიესალმა.

— გამარჯობა, ჩემო კეთილისმყოფელო, — მია-
ხალა პირში ვეფხვმა, როცა იოთამისა და ვეფხვის
თვალები ერთმანეთს შეხვდნენ.

— გაგიმარჯოს, ჩემო მეგობარო, მაგრამ ვაი

¹⁾ გადავაქოთე.

²⁾ რა წყალში ჩავეარდე.

³⁾ შფოთავდა, ძალიან აღელვებული იყო.

⁴⁾ ბლოტვა — მიუვალ ადგილას აცოცება ხელების
შემწეობით.

ამისთანა გამარჯვებას, მე რომ გამარჯვებული ვარ.
—სთქვა გულ-ამოსკვნით იოთამმა.

— რაო, რა დაგმართნია? რა ამბავია? რა საქმე წაგიხდა ისეთი, აღარ შეიძლებოდეს გამოგაკეთოთ? ნუ თუ ველარას უშველით, ვერაფერს ვუწამლებთ შენს ვარამს?—წარმოსთქვა ვეფხემა და თანაც მოშავფრო საღებავით აქრელებული კული გავაზე შემოიგლო ნიშნად იმისა, თუ შენ რამ გიჭირს მე ხომ არ გამიჭირდებაო. ვეფხვი ფიქრობდა, იქნება ველარ მოკლა ნადირი და დახმარებას მთხოვს, ისევე როგორც წინად დავხმარებივარო. მართლაც ამ ვეფხემა იოთამს თმაზე უმრავლესი ნადირი მოაკლევინა, ზედ შეაგდებდა და იოთამი ისრით ხოცავდა. რა თქმა უნდა, იოთამისაგანაც სიკეთე მოაგონდებოდა და სიკეთეს ვეფხვიც სიკეთით უხდიდა. კლანჭიდან იოთამმა ვეფხვს სიპი ქვა ამოუღო, ისეთ დროს უეჭიმა, რომ ვეფხვს აღარ შეეძლო მოძრაობა. იოთამს შევლა სთხოვა და ამანაც არ დაიზარა მიშველება, ამის შემდეგ დამეგობრდნენ. ამ დამეგობრების ხანში ვაჭიშვილიც ეყოლა იოთამს და ამას ახალ მეგობრის სახელი—ვეფხვია—დაარქვა.

— შვილები დავკარგე, მეგობარო, უსუსური ბაღლები; დღეს ათი დღეა დავეძებ და სრულებით ვერაფერი გავიგე იმათი ვერც სიცოცხლისა, ვერც სიკვდილისა. ვინ იცის, იქნება ნადირმა დამიკამა შვილები?—მიუგო იოთამმა.

— მე კი ღმერთმა დამიფაროს ადამიანის ლეშს

პირი დავახლო! განა ფიცია საჭირო? განა იმ სიკეთას შემდეგ, რაც შენ ჩემზე დასთესე, შემოიძლიან-ლა ვახლო ადამიანის ხორცს პირი, არა მარტო შენს და შენობილისას, არამედ ვინც უნდა იყოს,

მხოლოდ ადამიანის სახე ჰქონდეს?! სხვა მხეცებისა რა მოგახსენო, იმათ ვერ დაუფიცავ. ვერ დაუფიცავ ვერც მგელს, ვერც დათვის, ვერც აფთარს, ვერავის, ვერა. მე, მეგობარო, სამსახურისთვის მზადა ვარ, არ დაეზოგავ შენთვის ჩემს ჯანს, ჩემს კლანკებს და თვალებს, თვით სიცოცხლესაც-კი; წავიდეთ,

მივიარ-მოვიაროთ, მოვძებნოთ, ან შევძებნოთ შეფხედებით, ან ცოცხლებს,—უთხრა ვეფხემა.

მეგობრის ნუგეშიანი სიტყვები იოთამს გულზე მალამოდ წაესო. იოთამმა მადლობა გადაუხადა.

— თუ მაგდენს სიკეთეს მიზამ, მეც იქნება ისე არ მოვეკდე, — არაფერი გარგო, დიდადა ვარ შენგან დავალეხული და ეხლა თითქმის ყელთამდე ავივსე შენის დავალებით. ძალიან დიდი მადლობელი ვიქნები, თუ ჩემის გულისთვის გაირჯები. — უთხრა იოთამმა. წავიდნენ სხვა და სხვა მხარეს და თანაც პირობა დადეს, ამავე ადგილას შეყრილიყვნენ, სკდილიყვნენ ერთი მეორისთვის და გაეგებინათ ერთმანეთისათვის საქმის ავ-კარგი.

ვეფხვი გულმოდგინედ შეუდგა მეგობრის შევილების ძებნას, მოვლო მთელი მიდამოები. იოთამსაც, რა თქმა უნდა, არც დღე ეძინა, არც ღამე.

ბევრი იარა, ცოტა იარა, მიაღდა ერთს მდინარეს.

— მდინარევე, მდინარევე, ხომ არ გინახავს ჩემი შევილები, ჩემი მზია და ვეფხვია? ნუ დამიბილავ, სწორე მითხარი? ხომ არ მოსულან შენს კიდებზე? წყალი ხომ არ დაუღვევიათ? იქნება შენ დაარჩევ, მაგრამ რა შეილი მეტყვი! ¹⁾— სთქვა რა ეს იოთამმა, თან შუბის წვერი ჩასჩხვლიტა ერთს დიდ მორევში.

— რას სჩადი, რას, ეი, ხეპრევე, უგუნურო?!

¹⁾ ვითომ იმდენი გამაეღო, პატიოსნება არ შეგწევს, რომ სწორე მითხრაო.

— წარმოსთქვა გაჯავრებულმა მდინარემ: — შეილები თავად შენ დაარჩევ და, აჟ, ჩემთან კითხულობ? შენს შეილებს რა დაუშავებიათ, რო დავარჩო, ისინი ანგელოზებია, უსუსურნი, უმეცარნი, ცხოვრებაში გამოუცდელნი. დასარჩობი შენა ხარ და, რომ შევიძლებდე, არც დაგზოგავდი, რადგან ღირსი ხარ ამ სასჯელისა.

— რადა? რა დაეაშავე? — დაეკითხა იოთამი.

— დანაშაული მეტი იქნება? რად ჩაჰყარე ჩვილი ბალღები დედინაცვლის ხელში, თუ შენ კაცი ხარ? როცა ის თვალ-ყუყუნა, თმა-გრძელა შენს კერაზე დააბძანე, მაშინვე დაარჩევ შენი თავიც და შეილებიც! — მიუგო მდინარემ. იოთამმა ხმა გაკმინდა, თავი დაჰკიდა...

— ჰო, ჰო, უთუოდ არა სტყუი, მდინარევ, — წარმოსთქვა მან ბოლოს — ნამდვილად ჩემი ბრალია. მოდი ნუ დამზოგავ, დასარჩობი ვარ, დამარჩევ!

პასუხს არ დაუცადა მდინარისას, გადაეშვა პირდაპირ წყალში. წყალმა წაიღო, კარგა მანძილზე ატარა და გარიყა. როდი დაარჩო! იოთამი კვალად გადავარდა მდინარეში, მაგრამ წყალმა ისევ გარიყა. ასე ცხრაჯერ თუ ათჯერ გამორიყული, ისევ წყალში ეარდებოდა, მაგრამ წყალი არ არჩობდა, ჰზოგავდა, ენანებოდა. ბოლოს გალუმპულმა,¹⁾ რისხვისაგან აცახცახებულმა ერთ გამოქვამულ კლდეს

¹⁾ ძალზე დასველებულმა.

შეაფარა თავი... მოიბუზა კლდის ქვეშ და თანაც მოსთქვამდა:

— ვაჰმე, ჩემო შეილებო, ჩემო ვეფხვიავ, ჩემო მზიავ!...

ულრანი ტყე, უდაბური ადგილი რალაც ხმაურობამ ააზრიალა...

— მზიავ, ვეფხვიავ!...

— კაცო, კაცო, ადამიანო, რასა სტირი? რას სჩივი? რას დაეძებ? აგერ შენი შეილები, აგერ იმათი ძახილი, ისინი უკვე ფრინველები არიან, იმათ რომ შეხვდე, ვეღარ იცნობ, საბრალოვ! აგერ ერთი ეძახის: „ვეფხვიავ, ვეფხვიავ, ვერ იპოვე?“ — „ვერა, მზიავ, ვერაო“, — მეორე უპასუხებს. — უთხრა კლდემ იოთამს, — ეხლა ტირილით და ჩივილით ვერაფერს უშველი.

— მართალს ამბობ? სწორეა? საწყლები, ისევ საქონელს დაეძებენ, რადღა უნდათ საცოდავებს? — სთქვა იოთამმა და თვალებიდან ცრემლების წმენდა დაიწყო.

— მაშ, ვსტყუი? რა საკადრისია. ქვეყანაზე რაც მოხდება, განა მე გამომეპარება? არადროს! — მიუგო კლდემ.

— მაშ, დავიჯერო, გეყურება ჩემი შეილების საუბარი? — წარმოსთქვა კვალად იოთამმა.

— ნათლად, ცხოვლად, ისევე როგორც შენი საუბარი, გოდება და გულის ტკივილი. — უპასუხა კლდემ.

— არ შეიძლება, გეთაყვანე, გამოელაპარაკო ჩემს მაგივრად, შეატყობინო, რომ მე აქა ვარ და მინდა იმათი ნახვა, ასე დაუძახო: მამა თქვენი აქ არის და თქვენი თვალთ დანახვა უნდა-თქო, — შესთხოვა კლდეს იოთამმა.

— სულ ტყუილია, არაფერი გამოვა. ისინი მაინც და მაინც არ მოგეკარებიან, არც ხმას გაგცემენ; ვერც არაფერს შენ გააგონებ, დავიწყებული ჰყავთ მამა, სიტყვა მამა აღარ არსებობს მაგათთვის, — მიუგო კლდემ.

— მაშ, ნეტავი მეც კლდედ მაქცია, რომ ჩემი შეილები ხმა მაინც მსმენოდა პუდამ, ამით მენუგეშებიან თავი.

— ღმერთო, ყოვლად შემძლებელო, მაქციე მეც კლდედ, — წარმოსთქვა იოთამმა ხელაპყრობით.

სწორედ ამ დროს ჩამოიარა „ამინმა“. იოთამი კლდედ იქცა, აეტუზა, მიეკრა იმავე კლდეს, სადაც თავი შეაფარა, მხოლოდ იოთამს ადამიანის სახე შეჰჩა. სდგას თავ-დაკიდებული, გულ-ხელ დაკრეფილი და თვალებიდან ცრემლს აფრქვევს. როცა გაიგონებს თავის შეილების გულის მოძწყულელ კვილს, იოთამი — კლდედ ქცეული — დაიწყებს გულ-ამოსკვნით:

— ვაჰმე, შეილებო, ვაჰმე შეილებო!..

V.

ვეფხვი, იოთამის მეგობარი რაღა იქნა? იჯდა დანიშნულ ადგილას გაუნძრევლად დაყუნთებული და თვალებს აწყალედა მეგობრის მოსასვლელ გზასა. ერთს ადგილას იყო ტკიპივით¹⁾ მიკრული, აღარც საქმელი აგონდებოდა ვეფხვს და აღარც სასმელი. მიცემულ პირობას არა ჰღალატობდა, ელოდებოდა თავის კეთილის მყოფელს. უცადა ერთი კვირა, უცადა ორი,—თვე,—ორი, ოთხი, მთელი წელი. ხმებოდა ვეფხვი და დნებოდა ერთ ადგილას დაკერებული. იოთამი არსადა სჩანდა. ჩამოდნა, როგორც ცვილი²⁾, დაეღვენთა დედამიწას. ვეფხვის ძვლების და ლეშის ნაღვენთისა ამოვიდა დეკა³⁾ ქუჩად, დაყუნთებულ ვეფხვის სახედ, რომელიც აღარც იზრდება, აღარც პატარავდება, არცა ხმება. ვეფხვის მსგავსად ამოსულს დეკას მხარს უმშვენებს ზამთარ-ზაფხულ აყვავებული, დაუქცნობელი პირიმზე—ყვავილი მთისა.

1) ერთნაირი მუქთა ხორა მწერია, რომელიც მიეკვრება ხოლმე ცხენს, ცხვარს, ავრედვე სხვა ცხოველებს და მათი სისხლით იკვებება.

2) წმ. სანთელი (თაფლისა).

3) მცენარეა—ეკლიანი ჭყორი.

ბუნების წიაღზე¹⁾

--ქჰ, ოჰ, რა უბედურებაა...
ღმერთმანი! აღარ მაცლიან, ცოტა
ხანს თავისუფლად ამოვისუნთქო:
ვინც არა მგონია, მთელაეს და
მქელავს. ჰშურთ, თუ როგორ
არის, ვერ გამიგია, ჩემთვის ეს
ყვავილები, ჩემი ამწვანება და გამო-
ცოცხლება? სად მოსცანცარებ, სად,
შენ, ეი, ბრუციანო! ტალახი მაინც
მოიშორე ფეხებიდან!—სწყრებო-
და მდელი²⁾ დიდს, უღრანს³⁾ ტყე-
ში მომწყვდეული და ათასფრად
ყვავილებით აჭრელებული. კურ-
დელი-კი ყურსაც არ უგდებდა,
დაკუნტრუშობდა, ლალობდა; არ
იკოდა, რასა შერებოდა ბუნების
ეშხით დამთვრალი. ნავარდობდა
კურდელი და თანაც მწვანე ბა-
ლახს შეექცეოდა, ხოლო, ხანდა-
ხან წაულაპარაკებდა:

¹⁾ წიაღი—გულ-მკერდი, უბე.

²⁾ ველი.

³⁾ უღრანი—ხშირი ღ მივარდნილი ტყე.

—კარგი ერთი, ღმერთი გაგახარებს! აბა, ვე რასათქმელია! მაშ, სადღა წავიდე, მითხარი სად, როცა შენზე კარგსა და ლამაზს ვერავისა ვხედავ ამ დედა-მიწის ზურგზე? თითქოს პირველადა მხედავდე! მაშ, რა ვქნა, ტყეში ამოვირთო სული? შევძვრე სოროში და იქ ვიჯდე? თქვენ რატომ არა ზიხართ სოროში?! რა გიჭირდათ, აქამდის არხენად განისვენებდით დედა-მიწის გულში! რად გამოსცვივდით კარში, მზეში თავ-შიშველ-ფეხ-შიშველები? მე-კი არ მინდა მზე დავინახო? პატარა ჰაერი ჩაეყლაპო? დილა-სა-ღამოს ცოტა ხნობით გეწვევით და მაშინაც სამღუ-რავით მარჩობთ.

— ისე მაინც დაადგი ფეხები, ყვავილები არ გასთელო!—ღუღუნებდა მღელღო.

— აბა, რა სათქმელია! კიდევ ის მიყვარს, რომ ყვავილებს ვადგამდე ფეხებსა, და არა მარტო ფეხებს, მთელის ტანით ყვავილებში ვიყო გახვეუ-ლი, —უპასუხებდა კურდღელი.

— შენ-კი გაქრი, აჰანდეე!—ღუღუნებდნენ ყვა-ვილები:—ხანდახან რომ კისერსაცა გვტეხავ, შე კი-სერ-მოსატეხო! მთელ ღღე-ღამეს, ვიდრე წყლული არ გაგვიმთელდება და მალლა თავს არ ავიღებთ, ვკვნესით, ვიტანჯებით.

-- თქვენ, ქალბატონებო, რატომ ღმერთს მად-ლობას არა სწირავთ, რომ სრულიად არ გისპობთ სიცოცხლეს, არა გსრესავთ.—ამბობდა კურდღელი.

— ერთი ამას უყუროს კაცმა! სიცოცხლის

მოსპობასაც გვემართლები? ის არ გეყოფა, რაც ჩვენს თავზე ოინებს ეწევი, სიკვდილსაც არ გვიქალოდე? რა უზრდელი რამა ხარ!... მიყვარხართო! კაი სიყვარულია, თქვენმა მზემ, ადამიანს თავ-პირს ამტვრევდე, გვერდებს ალენდე!.. ძალიან სიყვარულია! ეგრე შენ შეგიყვაროს მგელმა, მელამა და კვერნამ¹⁾, როგორც შენ ჩვენ გიყვარვართ...— ამბობდნენ ყვაილები.

— მიყვარხართ, ჩემი ყურების მზემა და რა ვქნა, რა ვსთქვა ამაზე მეტი?— უპასუხებდა კურდღელი.

— შენ კი არ გიყვარვართ, თუ სიმართლეს ვგათქმევინებ,— მიუგეს ყვაილებმა:— აგერ იმას უყვარვართ; უტკირე კარგად, როგორ თავზე გვევლება, ზედ დაგკანკალებს, შიშით ლამის ფერფლად იქცეს საცოდავი, ყვაილებს არაფერი ვაწყინო ან ვატკინოვო; ფოთოლსაც-კი არავის გაგვიბრულებს, როცა გვკოცნის, გვეაღერსება, ან გვემუსაიფება.

— ჰმ, ჰმ!— წარმოსთქვა კურდღელმა:— რამდენადაც ლამაზები ხართ, იმდენად სულელებიც ჰყოფილხართ; რატომ არ გესმით, რომ პეპელას ფრენა შეუძლიან და მე— არა. ბარემ კარგი იყო, რაც უნარი მაქვს, ამასთან ერთად ფრენაც ვიცოდე, მაგრამ არ ვიცი და რა ვქნა?! მადლობა ღმერთს!.. ეჰ, ჩემო კარგებო, ჯერ თქვენ გამოუცდელი, ხამე-

¹⁾ ნადირია, კარგი ბეწვი აქვს.

ბი, ხართ, გუშინდელი ბაღლები, კარგათ ვერ იცნობთ მუხთალ წუთი-სოფელს. როცა გაიცნობთ, მაშინ იტყვი: ნეტავი ისევ კურდღლის მეტე ცხოველი თვალითაც არ გვენახა, იმის ხელში დავხოცილიყავითო. — უთხრა კურდღელმა.

— რა ცხოველებია, ან სად არიან ისინი? რატომ იმათაც არა ვხედავთ, როგორც მაგალითად, შენ? — ჰკითხავდნენ კურდღელს ყვავილები.

— ისინი არიან: დათვი, ირემი, შველი, ღორი, მგელი, მელა, კვერნა და სხვა. ჯერ იმათგანი თქვენ არავინ გსტუმრებიათ, რადგან ამ ტყეში სხვა ველებიც ბევრია: ამ არე-მარეს ბევრი გასაჯალ-გამოსაჯალი გზა აქვს. მე კი ხშირად იმიტომ ვხედავთ, რომ ამ მდელოს ახლო დავიბადე, აგერ აქვე, ტყეში, და დედა ჩემს აქ დავყვანდი სასეიროდ. პატარაობიდანვე შევეჩვიე ამ მდელოს და მშობელ დედასავით მიყვარს... ზევით რომ ცხოველები ჩამოვთვალე, ერთ დროს ისინი თქვენც დავხედავენ, რა გაჩქარებთ, ჯერ ხომ მეტი ხანი არ არი თქვენის გაჩენა-არსებობისა.

— დალიან დიდრონი არიან? — დაეკითხნენ კვალად ყვავილები.

— უჰ, ზოგი მათგანი ასი ჩემოტელაა. აბა, იმათი ფეხებია საშიში! ღმერთმა დაგიფაროთ, დათვი რომ შემოვრეარდეთ, სულ ნაცარ-მტვერად გაქცევთ. ირმის ფეხი თუ მოგხვდათ, ხომ, თქმა არ უნდა, იქვე გაგზავნით, საიდანაც მოსულხართ.

ყვავილებმა ერთმანეთს გადაჰხედეს და თავი გააქნიეს.

დაათავა თუ არა სიტყვა კურდღელმა, სწორედ ამ დროს მოისმა ტყიდან ფეხის ხმა, ლაწა-ლოწი, გაიშრიალა ახალ—ნორჩის ფოთლით შე-

მოსილმა წიფლის ტოტებმა და ველში გამოჩნდა ხარიემი, თავის ბოჯოჯლის¹⁾ რქებით; ეტყობოდა, ისიც მტერს გაურბოდა, თვალებს აქეთ-იქით აფეთებდა, ნესტოებს ჰბერავდა. რამდენიმე კამარა გააკეთა და ტყეს მოეფარა, გადალახა ველი... მის ფეხებ ქვეშ რამდენმამე ყვავილმა დაიკვნესა და გაჩუმდა. სხვა ყვავილები თავ-ხარ დაცემულნი გაშტერებულნი მიაჩერდნენ ირემს.

— ემანდე, ეგ იყო ირემი, ვახსენეთ და ვნახეთ კიდევ! — წარმოსთქვა კურდღელმა, როცა ირემი ტყეს მიეფარა და იმანაც ბალახებში ჩამალული თავი ამოჰყო.

— უჰ, რა ვნახეთ, რა ვნახეთ! — წარმოსთქვეს ყვავილებმა: — რამოდენა ყოფილა!

— ეგ არაფერი, — განაგრძო კურდღელმა — თქვენთვის საშიში უფრო ნახირია, რომელიც მოუღლით აქ საძოვრად სოფლიდან მწყემსებს. თუმცა, ეს იშვიათად ხდება, რადგან სოფელი შორს არის აქედან. საქონელი ისე გაგანადგურებთ, რომ მდელოზე, იქნება, კლერტების²⁾ მეტი აღარაფერი დარჩეს. აი, მაშინ მებრალეებით; საქონლის მოსვლა მართლა რომ დიდი უბედურება იქნება თქვენთვისაც და ჩემთვისაც! — სთქვა კურდღელმა.

ეს რომ გაიგონეს, ყვავილებს ტანში ჟრუან-

¹⁾ შტოიანი.

²⁾ ბალახ-მცენარეების ძირითა ღეროები.

ტელმა დაუარა, შეძრწუნებულნი ერთმანეთს ეკვროდნენ.

— ოი, და-და-და, ღმერთმა დაიფაროს! ღმერთმა დაგვისნას! — დუდუნებდნენ ერთხმად.

ველის ყვავილებმა მალლა, გარშემო, დაიწყეს კტერა; ტყის პირებში თეთრად და წითლად გადაპენტილი ჰყვაოდა პანტა-მაჟალოები ¹⁾. შეჭშურდათ იმათი ბედნიერი ყოფა და შესძახეს დაბლიდან:

— ძმებო, ჩვენც მოგვეციოთ თქვენთან ახლო ბინა!

ხეხილის ყვავილებმაც მიიპატიჟეს, მაგრამ თანაც დასძინეს:

— აქ რას მოესწრაფით, თქვე საცოდავნო, მალე ჩვენც თქვენთან გიახლებით!

დილის მზემ დააფრქვია ველს თავისი სხივები და დილის ნამი ააბჰყვრიალა. კურდღელმაც მოსასვენებლად მიჰმართა ტყეს.

კურდღლის წინაგრძნობა იმავე დღეს ასრულდა: შუადღის დროს მდელოს მოეფინა ძროხის ნახირი, ხამ ბალახს ²⁾ ხარბად დაეცა საქონელი, გაფაციცებით ხოხნიდნენ ძროხები ბალახთან ერთად ყვავილებს და ყურსაც არ უგდებდნენ ყვავილების კვნესა-ჩივილს. მონაყრებული საქონელი იქვე დაეყარა და ფშვენით, ზმორვით, ყბებს იქნევ-

¹⁾ პანტა — ტყის წვრილი მსხალი, მაჟალო — ტყის წვრილი ვაშლი.

²⁾ ხელუხლებელი, მოუძოვნელი.

და, ყურების ბარტყუნით, თავ-რქის ქნევით ბუზებს იგერებდა.

მწყემსი ხის გრილოში იჯდა და არხეინად სალამურს უკრავდა.

თითო-ორჯო გადარჩენილი ყვაეილი დიდათ ჰგოდებდა დახოცილებს და თავის სეე-ბედს, ითვალისწინებდა მომავალს და ევედრებოდა დედამიწას:

— დედო, შენი ჭირიმე, ჩაგვაწვინე ისევ იმ აკვანში, სადაც აქამდის ვიწექით: აღარ გვინდა მზე, აღარ გვინდა ჰაერი, აღარც ცა, არც წვიმა და აღარც ასეთი სიცოცხლე, — შენს უბეში ყოფნა გვირჩევნია!

— სსსუთ, გაჩუმდით, — შემოსძახოდა ძირიდან დედამიწა — ეგ აღარ გამაგონოთ! რა გატირებთ? რა გაჩივლებთ? ვიდრე თქვენი ფესვი ჩემს გულ-მკერდშია ჩაქსოვილი, თქვენთან სიკვდილს ხელი არა აქვს. კიდევ აჰყვავდებით, შვილებო, კიდევ გაიზრდებით. მოითმინეთ ცოტა ხანს! მაშ, რად გინდათ სიცოცხლე, თუ თქვენს სიცოცხლეს ნაყოფს არ გამოაღებინებთ, არავის გააძღობთ, არავის ასიამოვნებთ.

სალამო ხანზე ტყიდან ჩვეულებრივად გამოითამაშა კურდღელმა და, რა დაინახა განადგურებულის, სატრფიალო მდელი, სადაც აღარც მწყემსი სჩანდა და არსად მისი სამწყემსო, საბრალოს ელდა ეცა; იქვე ტყის პირად დაყუნთდა. ყურები გაუნძრევლად აღმა ჰქონდა აცქვეტილი; დაჰყეტი-

ლი თვალეზი უფრო დაეკეცა, ხოლო თვალეზიდან ცრემლი ჩამოსდიოდა. როგორც შვილის კუბოს დედა, ისე დასტიროდა კურდღელი მდელოს. ვინ იცის, თავის გულში რას ამბობდა, რასა ფიქრობდა? ველარ გაუძლო მწუხარებას და ისევ ტყეში მიიპალა, არსად ბეწვი ბალახი არ მოუწყვეტია, მოიკუნჯა თავის ლოგინში და მწარედ კვნესოდა.

დაღამდა. ახლა ველს, აობრებულს, ცარიელ კლერტებს, დასტრიალებდა თავზე ნიაფი და ანუგეშებდა:

— ნუ გეშინიანთ, ღმერთი მოწყალეა, ილოცეთ, ილოცეთო! — და... ყვავილნიც ლოცულობდნენ: „ღმერთო, გვიშველეო“! მწყემსმა შორს წაასხა საქონელი... წვიმა მოდიოდა და ალობდა მდელოს, მზე ათბობდა, ნიაფი დასატირებელ სიმღერას უმღერდა. არ გაუვლია ერთ კვირას, რომ ველი ისევ წინანდებურად ლდანებდა¹⁾, ყვავილების სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა. კურდღელიც ისევ წინანდებურად ნავარდობდა მდელოზე. ახლა აღარავინ ითხოვდა, აღარავინ ემდუროდა. ველი როდილა სჩიოდა, როცა რომელიმე ნადირი გადურბენდა, ან როცა მწყერი, გნოლი, კაკაბი, დაგოგავდნენ მის გულ-მკერდზე. ისევ დასტრიალებდნენ თავს პეპელები, ფუტკარი და სხვა ათასნაირი მწყერი.

1) ბიბინებდა.

მდელოზე კვალად სიკოცხლე სდულდა, ისევ
კარგი, ლამაზი, სანახავი იყო.

ახლა მხოლოდ დიდი, დაბურული, შავი ტყე
დასკინოდა, ნიშნს უგებდა:

საწყალი მდელო, მაგას ეგონა, ეგ არი,
მორჩა ჩემი საქმე, თავის დღეში აღყვავებას,
სიკოცხლეს აღარ ველირსებო! ბაღლია ჯერ
კიდევ, როდი ესმის ბუნების წესი და კანონი!

20

ყვანი სამი შაჟრი

